

CONGRESUL AL X-LEA AL P.C.R

Dezbateri
și înțelesuri

Incheiem cu emoție și cu o respirație pregătită pentru activități de largi întinderi, prima săptămână de lucru a Programului aprobat de Congresul al X-lea al Partidului Comunist Român. Întreaga opinie publică din țara noastră a urmărit cu o participare sufletească fără precedent dezbaterile acestui for suprem al existenței noastre materiale și spirituale, totalitatea poporului român recunoscând cu entuziasm ca o cheazăie a unității noastre, a dezvoltării și înfloririi societății noastre socialiste, a prestigiului ei în lume, reelegerea tovarășului Nicolae Ceaușescu în funcția de secretar general al partidului.

Cauza poporului român se dovedește a fi, cu și mai multă tărie, cauza socialismului creator. Victoria definitivă și totală a socialismului în România și-a adus și-a aduce cu fermitate contribuția, cu tradiția noastră de luptă, cu modul nostru specific de construire a țării și de afirmare a politicii de înțelegere și respect între popoare, la prietenia cu țările socialiste, la lupta comunștilor de preluțindeni și la întărirea unității lor internaționaliste. Ne sint clare și pline de înțelesuri perspectivele cîntărite în mari fapte de răsunet mondial pe care tovarășul Nicolae Ceaușescu le-a expus în Raportul Congresului. Clarificat în propriile sale sarcini de viitor, liber și stăpîn pe soarta sa, poporul român pășeste înainte pe calea muncii constructive, a dezvoltării profunde și democratice a societății socialiste, conștient că a intrat în epoca unei dezvoltări grandioase, a unor scopuri mari, esențiale pentru actualele războaie ale problemelor lumii contemporane. O muncă grea, de înaltă responsabilitate ne stă în față, angajînd capacitățile noastre maxime de lucru, de gîndire, de creație pentru înscrisura istorică pe mai departe a acestor perspective în ansamblul îndrăznelor aspirate și împliniri ale lumii de azi, în ansamblul victoriilor sociale, culturale și civilizației mondiale. Congresul al X-lea, prin afirmarea realizărilor socialiste din întreaga noastră țară, prin sarcinile de viitor de pe plan intern și extern, deschide României calea sigură, de valorificare completă, modernă a capacităților ei creatoare. Aceasta cheamă la o muncă luminată, la o cunoaștere și împlinire îndrăzneată, multilaterală a rosturilor și activităților noastre, desfășurate în spiritul marxism-leninismului, conceput nu ca o metodă rigidă, ci ca o învățătură de permanență orientare și de înnoire a gîndirii, a practicii realizărilor spre care ne îndreptăm eforturile și aspirațiile.

Știința, cultura, învățămîntul, arta, literatura care și-au înscris și ele remarcabile realizări în perioada dintre Congresul al IX-lea și Congresul al X-lea și care s-au dezvoltat în acest răstimp în spiritul înnoitor al politicii partidului condus de tovarășul Nicolae Ceaușescu, s-au bucurat de o atenție deosebită în Raportul expus de secretarul general al Partidului, în dezbaterile din sala Congresului precum și în dezbaterile ce au avut loc în secțiunile pe probleme.

Va rămîne un permanent îndreptar pentru noi îndemnul plin de căldură pe care secretarul general al Partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu ni l-a adresat cu limpezime: „De la înalta tribună a Congresului, vreau să exprim chemarea pe care partidul nostru, masele largi ale iubitorilor de cultură o adresează romancierilor, poezilor, dramaturgilor, muzicienilor, artiștilor plastici, interpretelor, tuturor creatorilor de artă. Ceea ce vi se cere, tovarăși, este să pătrundeți în adîncul existenței poporului și, înțelegînd năzuințele sale, eforturile și lupta sa eroică, să înfățișați grandioasa frescă a României socialiste. Partidul este adevăratul obiectiv nemistificat, partizanul înfățișării veridice a realității, atât cu luminile, cât și cu umbrele ei. Redați prin graiul minunat al artei freazăntul creator al poporului care, transformînd prin munca sa eroică înfățișarea țării, se transformă pe sine însuși. Nu uitați niciodată că menirea artei noastre este de a înobilă omul, de a-l inspira spre noi fapte mărețe, spre realizarea idealurilor socialismului și comunismului”.

Măsura gravă, dimensiunile mari, esențiale, date de secretarul general al partidului, au fost urmărite de opinia publică a oamenilor de știință, artă, cultură, presă, literatură și în activitatea desfășurată de secțiunile pe probleme din cadrul Congresului. Intellectualitatea țării angajată în domeniile de muncă creatoare au urmărit cu deosebit interes dezbaterile din aceste zile ale secțiunii pentru probleme ideologice și cultural-educative. Aceste dezbateri și concluziile lor, privite în legătura lor organică cu activitatea celorlalte secțiuni de probleme ale edificării socialiste, au stat și stau și mai departe în atenția tuturor oamenilor din domeniile de muncă ideologică și cultural-ideologică — și importanțele contribuției, spiritul deschis de expunere a punctelor de vedere, afirmarea realizărilor majore din domeniile amintite, necesitatea conlucrării generale pentru extinderea în viitor a realizărilor majore, apelul celor mai interesante luări la cuvînt la eforturile de înnoire continuă și profundă pe baza acestor realizări, iată numai o parte din problemele de o mare însemnătate luate în discuțiile ample ale secțiunii. Subliniem importanța acestor dezbateri desfășurate în spiritul Raportului și al întregului Congres, atît pentru că ele privesc și munca oamenilor dedicați literaturii, cît și pentru că atrag atenția asupra modului complet de a judeca literatura, în legătura ei de esență și de condiționare activă cu celelalte domenii ideologice și cultural-educative: cu valorile gîndirii marxist-leniniste în continuă înnoire, cu dezvoltarea problemelor de filozofie din țara noastră, cu situația și progresul învățămîntului în totalitatea lui, cu știința actuală a istoriei și cercetării noi a istoriei, cu activitatea pressei, a radioului, televiziunii, teatrului, cu multitudine mijloacelor care privesc luminarea ideologică, instrucția, educația și cultura țării noastre. Utită, fără îndoială, poate fi analiza atentă a dezbaterilor și concluziilor secțiunii de probleme ideologice și cultural-educative în cadrul institutiilor și uniunilor de creație iar pentru scriitorii o astfel de analiză în cadrul breslei lor ar aduce reale folosuri privind aprofundarea unor serioase probleme de perspectivă necesare: creațiilor majore artistice la care aspiră fiecare scriitor pătruns de rosturile și responsabilitățile sociale ale profesiei sale.

Condiționarea organică, și de propulsare reciprocă a tuturor activităților cultural-ideologice nu poate scăpa ochiului scriitorului chemat să cuprîndă realitatea în complexitatea ei, în concretetatea și în miscarea ei dialectică. Scriitorii acordă în consecință o atenție specială dezbaterilor și concluziilor secțiunii pentru probleme ideologice și cultural-educative. Ei au putut lua conștință de importanța și amploarea lor. După cît cunoaștem, chiar în discuțiile cele mai simple care au avut loc în aceste zile, între scriitorii, problemele ridicate în secțiune constituie o preocupare vie, prilejind fervente confruntări de opinii. Scriitorii, al căror aport în acest sferă de veac de construcție socialistă a fost recunoscut cu căldură de partidul nostru, de către secretarul general al partidului, în cuvinte de nobilă atenție și înțelegere, — au conștința realizărilor remarcabile ale literaturii din perioada dintre cele două Congrese. Datorită spiritului nou, dinamic, curajos, imprimat de partid în acest răstimp în toate domeniile de muncă ale țării, scriitorii și-au putut desfășura pe larg capacitățile, și-au putut cunoaște bine posibilitățile, și-au descoperit unitatea în scopuri comune de creație, și-au îmbunătățit modul de conlucrare între ei, și-au cunoscut mai bine punctele de vedere, dificultățile ce trebuiesc depășite în

AL. CIUCURENCU

LECTURA

INSEMNAȚI DE ATELIER

MĂSURA CUVÎNTULUI

Cît de greu se formează un scriitor, cîtă grijă dedicată merită un talent autentic, cîtă asprime față de el însuși și de laudele altora trebuie să aibă pentru a se putea redescoperi de fiecare dată începător în fața foii albe, pînă ce i se întuneacă ziua din urmă, — s-a spus de foarte multe ori, dar mereu cu credința sinceră că se discută nu condiția ideală, ci una elementară. În altele domenii se vorbește de stăpînirea naturii, de precizia matematică, dar razeori se poate risca afirmația „stăpînirea perfectă a cuvîntului” cînd e vorba de literatură, și cînd s-a spus asta, pe bună dreptate și-au arătat îndoiala în primul rînd aceia cărora le era adresat elogiu. În toată cartea lui Eminescu străbate chinul întrebării asupra cuvîntului care să exprime adevărul. Înainte de a fi judecat și neajudecat de nimeni, scriitorul adevărat își este sieși cel mai aspru judecător, pînă acolo încît, neîmpăcat cu sine, poate interveni cu omenie între criticii săi care nu cad de acord asupra unui defect sau altul al cuvîntelor sale chinute. Ziaristi celebri s-au plîns adesea, după convorbirile cu savanții științelor abstracte și, pe de altă parte, cu scriitorii numiți ai

lumii, că, în timp ce de la fizicienii atomiști și de la matematicieni, de pildă, au aflat cele mai complicate enigme, de la scriitorii mai fost greu, dacă nu imposibil, să smulgă măturisiri asupra secretelor lor de cuvînt, sau asupra unor date sigure privind trecerea vieții de aici, în cealaltă, te ori, dar mereu cu credința sinceră din paginile cărților socotite nemuritoare. Neputînd afla, au crezut că secretele sint și mai multe, și mai ascunse, cînd de fapt, cum ar fi spus Caragiale, doar nu era un lucru mare. Scriitorul cu secrete e un meșteșugar suspicios, abil și lăbil, și nu de puține ori atît de refractar la înnoire, încît simpla vecinătate a altui om de condei îl poate irita; iar scriitorul fără secrete, cu mîinile curate în lumea largă, pe care o caută și o întreabă fără încetare, ia mereu și simplu de la început lucrurile pentru a-și face lumea prin cuvintele sale, improprietate la chin și la truda neștiută, fără dispreț preconcepț pentru ce n-a scris el sau n-a fost în stare să scrie. Scriitorul este chemat să vorbească totdeauna despre alții și despre viața altora — și, la scriitorii care au rămas peste vreme, s-a putut observa aproape nepri-

cepera de a vorbi despre ei, înșiși, o incapacitate comică în ceea ce privește autoflatarea sau flatarea, dar cînd au vorbit despre destinul literaturii, despre stima, tinerețea și înnoirea pe care le merită acest destin, nu s-au cutremurătoare. Iar despre ei înșiși țărăși și mereu foarte puțin. Scriitorul vorbește despre alții, cu înțelegerea alții de proprie onestității profesiei sale. Despre sine nu prea știe să vorbească, e o metaforă care vine tot din onestitatea profesiei. Pentru că, a popula lumea cu propria-i imagine, înseamnă să declari iminența pustului și să devii un autor, de mari falsuri, în acest secol și așa destul de amenințat de pericolul forței, de brutalitate și răstălmăciri. Și apoi, cînd un scriitor ajunge la credința că știe totul despre sine — implicat, deci, despre alții — este aproape un om sfîrșit. A avea o măsură aspră cînd vorbește despre sine și un respect netăgăduit pentru demnitatea breslei sale, par să fie la un scriitor semnele că mai poate îndrăzni să-și plece buzele spre apa vieții lumii fără să i se usuce vorbele.

Ștefan BĂNULESCU

Timpul înalt
al patriei

Soptit intens sau în banca din școala primară, murmurat cald și mărunț cu privirea pironită și uitată în ochii arși de dor și drag de țară ai Bălcescului din tabloul de pe perete; gîndit și simțit pînă la capăt, dar rostit cu zgîrcenie, pentru a nu-i știrbi și scutura încărcătura emoțională, strigat în disperare sau triumf pe cîmpul înțeleștărilor aprige ale luptei, — cuvîntul-sentiment patrie a chemat și cheamă lîngă el altele spre a-l cinsti și a-l lumina și da scîlpiri proaspete împlinirilor și îmbogățirilor.

A chemat și a cunoscut mai întii realitățile exprimate prin unire și independență și am putut în sfîrșit rosti și noi patria noastră, a aruncat o coroană inutilă și ridicolă și așezînd lucrurile în apropierea tuturor am spus patrie — republică, republică populară și apoi ascendent și plener în sui istoric al acumulărilor materiale și spirituale avem acum o patrie socialistă a cărei dinamică decisă și viguroasă apropie ceasul vibrînd în aur, purpură și vis al patriei comuniste.

Am trăit și trăim zile de o cadență istorică apărută, marcate distinct și definitiv în prezentul și viitorul țării, zile monumentale în care patria are timpul ei cel mai înalt, mai neîngrădit și mai prieten.

Cînd avem în Partid un conducător atent și încercat, un mare organizator și disciplinator de energii cu o puternică și neclintită vocație a dreptății, realismului, a preciziei și eficienței rezolvărilor.

Și a adevărului.

Cînd Partidul are — prin reelegerea secretarului său general — un conducător de un coplesitor prestigiu, neistovită energie, și exemplar devota-

ment. Momentele emoționante ale Congresului al X-lea al Partidului Comunist Român se vor prelungi, iradiînd în destinul țării, fertilizîndu-ne și agerîndu-ne cutezările cu gîndul, emoția și fapta — prin directivele și hotărîrile adoptate.

Ele presupun o mobilizare a tuturor posibilităților și capacităților noastre ale fiecăruia pentru că așa cum a arătat tovarășul Nicolae Ceaușescu în cuvîntarea de încheiere a Congresului: „au o valoare determinantă pentru dezvoltarea viitoare a socialismului în patria noastră; ele constituie însă numai premisa noastră înainte. Esențială este acum munca politică și organizatorică pentru traducerea în viață a programului pe care l-am adoptat”.

Arcuirea și rotunjirea în acest august a douăzeci și cinci de ani de conviețuire și realitate socialistă ne-au îndemnat prin examinări, elaborări și delimitări intime, să ne înțelegem existența în chip revoluționar, într-un mod incandescent de a concepe și simți și privi în noi înșine și împrejurul nostru.

Am asistat, asistăm și participăm la procesul acțiunii timpului socialist asupra oamenilor, la facerea și construirea timpului socialist, a patriei, de către oameni.

Sîntem solicitați de mari transformări umane, de structurări care dăluiesc atitudini, gesturi și profiluri atît de evidente încît se legitimează de la sine.

Ele ne impun să mai sunăm cuvintele încă odată pentru a le găsi fațeta și sonoritatea neștiută, proaspătă, angrenaje și înlănțuirii epice inedite și totodată exacte, adică, în hirtia scrisă, să renunțăm la emoții, formule și soluții artistice „apretate” după mode mai mult sau mai puțin recente, și să găsim corespundențe artistice convingătoare și consemnări pe măsură.

Nicolae VELEA

(Continuare în pagina a 2-a)

avant-
premieră
editorială

ZAHARIA STANCU

Șatra

Ediția a II-a

GABRIELA MELINESCU

Bobinocarii

Cu acest roman Gabriela Melinescu își face debutul editorial în proză.

VICTOR FRUNZĂ

Se caută un bătaur

O carte de schițe și povestiri pentru copii, scrisă cu lirism și umor.

MARCEL PETRIȘOR

Noptile în sat la Ocisoari

Povestiri inspirate din folclorul românesc.

CRONICA LITERARA

mihail dragomirescu SCRIERI CRITICE ȘI ESTETICE

În mijlocul contemporanilor săi, Mihail Dragomirescu face figura strănie a unei personalități aproape excentrice, și numai mișcări neînțelese ale destinului nostru spiritual au împins în marginea interesului această extraordinară imaginație estetică: „Știința literaturii” ce putea fi ea însăși o capodoperă. Negată deopotrivă de semănătorii și poporanii, de istoricii și impresionistii, concepția sa se ridică în fond singura din vultură empiricității pînă în zonele ideaftei pure.

De fapt nici pînă azi nu avem asupra operei critice un studiu consistent și între negarea violentă a lui Lovinescu și tratarea lui cu suficiență de către Călinescu în Istoria literaturii, lecția introductivă a lui Vianu din 1939 nu poate fi luată decît ca o simplă judecată de existență ce nu descoperă planurile fundamentale ale acestei neferosite arhitectonici. Căci într-adevăr nu înțelegem pe fundalul european al epocii dobindește estetica lui Dragomirescu contururi proprii, ci privită în sine ca virtualitate a ideii absolute ce-și este propria ei motivație interioară. Citită astfel încercarea lui de sistematizare a literaturii nu e numai inedită și valoroasă în peisajul spiritualității noastre de la începutul acestui veac, dar chiar comportă unele sugestii în direcții cu totul neașteptate.

Mi se pare că sensul care unifică în adincime întreaga sa operă critică, trebuie văzut în tocmai încercarea continuă de însumare și totalizare sintetică a elementelor disparate într-o viziune reală care să dea perspective largi cercetării. Contrar intenției (ce puțin mărturisită) a autorului, concepția propriuzisă ne apare însă contradictorie, în multe puncte inaderentă sieși, ca și cum mari planuri sînt desfacute prin chiar intenția de a le ridica încheiate sub bolțile gândirii. Se pot repera astfel de-a lungul scrierilor lui Mihail Dragomirescu cîteva dihotomii fundamentale care la nivelul modalității lor de existență se opun radical premizelor teoretice care le-au generat. Cum se va vedea însă, această stare de fapt departe de a implica o valoare negativă asupra concepției în ansamblu (de obicei așa se crede) tocmai ea devine sursa unor puncte de vedere ambigue ce lasă loc la interpretări surprinzătoare.

Iată vizibilă mai întîi poate cea mai generală distincție, aceea dintre estetician și criticul literar. Căci deși găsim la un moment dat mențiunea expresă că „metodologia și critica literară nu sînt în realitate decît părți speciale ale esteticii literare”, cele două planuri tînd să se separe pînă la aproape autonomizarea lor completă; înfîc vom găsi nu numai „Știința literaturii”, „Principiile de literatură”, „Teoria poeziei”, sau „Integralismul” ci și „Sămănătorism”, „Poporanism, criticism”, și două volume de „Critică” propriu zisă. oglindă paralele ce dau imagini foarte diferite pentru aceleași probleme teoretice.

Nu de puține ori vom descoperi în Mihail Dragomirescu un analist de vo-

cație al fenomenului literar, cu o observație asupra prozei, dramei și poeziei de mare pertință. În „Lăvărie Rebreanu”, „Duliu Zamfirescu, poet liric”, „Babuș Delavrancea”, criticul cade exact asupra obiectului său creînd atmosferă prin senzație ce-au găsit unele neînțelese ecouri mai tîrziu. Ion este o „epopee a românismului” iar Pădurea spinuzărilor „o carte hațucantă”, „O scrisoare pierdută” „tipul comediei pure”. Comparațiile și reperul valoric cu mari clasici, prin claritatea și siguranța cu care sînt făcute, ne descoperă un gust neîndoielnic, iar studiul „Clasicismul poeziei române” e cu totul remarcabil. Nu pătrundere critică îl lipsește lui Dragomirescu cînd vede în Apus de Soare pe „marele orator Delavrancea din discursurile lui naționale, devenit acum poet-demiurg” și nici cuprinderea luiilor de fugă a personajului universal cînd notează despre Amintiri din copilărie că „nu e Ion care toarce ca o fată mare, care-și născăjește mama, iubind-o cu toate astea din răspuneri, care cîntă în strană și de care fetele își bat joc zicîndu-i: „nunsul feleganului”; ci o care copil din lume”, nu înțelegerea operelor îi lipsește, ci puterea de a se inventa mereu pe sine negîndu-și propria sa realitate interioară, așa cum va face în epocă, avizat, un Lovinescu și mai tîrziu, uimitor, George Călinescu. Lucrurile sînt cu atât mai interesante cu cît se constată că, de cite ori criticul e dublat de estet, și estetul cînd face aplicații critice, întreaga substanță se diluează în interpretări dintre cele mai bizare în care terminologia greoaie devine aproape inacceptabilă. Există, se pare, o incompatibilitate funciară între-aceste două modalități de concepție, pe care personalitatea umană a lui M. Dragomirescu zădărnice încercă să le asimileze unei perspective unice. În realitate ele se exclud una pe alta prin simpla corelare: poate fi acceptat criticul sau estetul, dar îngemănarea lor într-un același context e hibridă și lipsită de orice calitate literară. Altfel ar fi inexplicabile multe pagini în întregime imposibile din „Teoria poeziei” ori concluzii ca aceste puse în urma unor analize revelatoare: „Putem zice că originalitatea plastică ce se relevă în poema Mortua est a lui Eminescu, e pură ca conținut, iar ca modalitate are înzestărea brută cu tendința artistică: calitatea fantastică, iar tonalitatea inhibitivă — reflexivă”. Astfel critica și estetica tînd mereu să se manifeste ca moduri proprii de existență dincolo de regimul lor „integral”, dar autorul, „Știința literaturii” n-a văzut niciodată în chiar această scindare singura posibilitate de înțelegere a lor superioră.

Cu „Sămănătorism, poporanism, criticism” distincția dintre cele două realități este absolută îngemănînd pînă la totala lor polaritate, căci precum își subintulează autorul lucrarea, aceasta trebuia să fie o adevărată „Istorie a literaturii române în secolul XX”. Or, nimic nu poate fi mai ciudat pentru un estet care timp de aproape 4 decenii refuzase cu înverșunare orice drepturi de existență, istoriei literare, de cît abordarea acum

a unei tocmai astfel de încercări critice. Este evident că rațiunile polemice, dacă au fost, nu pot da o înțelegere adîncă a fenomenului, și motivația lui trebuie căutată în cu totul altă parte. Căci sînt de observat și alte nconcordanțe mai directe ca să spun așa. E de reînțelese la prima vedere, cum operele literare considerate altădată de autor, adevărate intercosmosuri, „Poeme monadă” fără nici o înșăsură între ele, pot fi dispuse în vîrtej fel în rigoriste stricte ale unei istorii literare ce oricum presupune printre altele și un comparatism al valorilor.

ESTETUL

„Fărăși luat în sine este excepțional. Parcurse avizat sentințele sale teoretice nu numai că nu se dovedesc a fi demodate dar cuprînd afirmații pe care numai straniu și neobișnute motive le-au îndepărtat din atenția istoricilor literari. Principiul fundamental de la care pleacă M. Dragomirescu în „Știința literaturii” îl găsim exprimat încă în 1894: „Personalitatea omenească — omul, practic, cu înșăsură și viața lui de la și dinainte de naștere, și pînă la moarte, împreună cu toate împrejurările mediului și momentul sub influența cărora se dezvoltă — este deosebită, prin esență, de personalitatea artistică, adică de însușirile sufletesti, pe care le descoperim cristalizate în opera genială a omului care a creat-o” (s.a.), una trăiește în formele de spațiu, timp și causalitate, cealaltă în formele ideale ale universalității. Distincția aceasta, pe care puțini europeni o făcuseră la acea dată, alt de tranșant, îi dă posibilitatea esteticianului român să ridice întemeiate obiecții împotriva unor curente de largă circulație, (istoricismul, psihologismul, pozitivismul) ce arată mari deficiențe în explicarea fenomenului literar. Opunîndu-le metoda sa net estetizantă Dragomirescu va nota: „Ființa operii literare nu e afară din noi colectiv și materială, ci sufletească, internă și subiectivă”.

Această propoziție însă pare a lăsa loc arbitrarului, de aceea estetul o va completa printr-o riguroasă „Știința literaturii” în care noțiunea de capodoperă devine cheia de boltă a interpretării. Capodopera se constituie ca o apariție inefabilă printr-o mutație elementară în siml a două lumi diametrice: lumea fizică și lumea psihică. „Specie născută, inconștient, prin generațiune spontanee” ea înseamnă o nouă dimensiune a realității: lumea psihico-fizică ce are un regim de funcționare cu totul altul decît existențele pe care se ridică. Planurile axiale ale acestei concepții sînt date de cele trei elemente fond, armonie, formă, care prin sciziparitate continuă apoi, generează întreg sistemul. Astfel, fondul ar consta din ideea generatoră — originalitatea elementară, atmosfera sufletească — originalitatea subiectivă și imaginile propriu zise poetice — originalitatea plastică, forma din elementele cuvîntului, ale limbii și ale stilului și în sfîrșit armonia care leagă succesivitatea formei, de simultaneitatea fondului într-o sinteză și originalitate unică de muzicalitate, compoziție și avînt sufletesc. Fiecare din termenii acestor trihotomii aduce cu el alte trei subdiviziuni înfîc se creează pînă la urmă o ramificație foarte complexă de astfel de

atribute integral-științifice ce pot epuiza analitic orice mare operă, însăși posibilitatea acestei reducții dînd, în concepția lui Dragomirescu, calitatea de capodoperă materialului ce se aplică. Încercarea aceasta susținută de formalizare, reluată de-a lungul unor tomuri întregi aduce o mare noutate în cercetarea literară și numai scăparea de sub control a imensei mașinării a trezit deriziunea contemporanilor săi și îndoiala posterității. Căci se regăsește, ca și în cazul criticului, în viziunea estetului un paradox ce pare insolubil la prima vedere.

Nu există pînă la Călinescu disocieri mai clare și mai insistente în ceea ce privește unicitatea, marea inefabilă al operei de artă, ca în paginile acestei „Științe a literaturii” ori în altă parte, „opera artistică ea în ea rămîne absolut inezizabilă”, „opera de artă e un fragment al existenței eterne”, „originalitatea poate fi cel mult descrisă nu și explicată”, sînt numai cîteva propoziții ce definesc poziția. Și totuși întreaga sa concepție estetică înaintea în sens invers, în realitate toate nenumăratele determinații pe care M. Dragomirescu le propune capodoperei, tînd să se constituie într-o rețea de semnificații ce poate asimila în coordonatele sale realitate, în cele din urmă, a oricărei manifestări de artă. Modelul formal preconizat de el nu definește individul, nici specia ci Poezia însăși, adică „cu alte cuvinte, metoda estetică ca ultim scop al lucrării sale, urmărește o clasificare naturală și universală a tuturor operelor literare” (s.a.) Această modalitate de a înțelege literatura ca un sistem de semne, pe care traversîndu-le putem construi principii general valabile (de aici „Știința literaturii”) ori putem circumscrie o creație literară în toată profunzimea ei, are următoare corespondențe în concepțiile structuraliste de azi; deasemenea se găsesc asemănări frapante între metodologia propriu zisă a esteticianului român și aceea a formalistilor ruși ce scriau cam în aceeași perioadă. Uneori termeni izolați: „imaginație combinatoare” altele citate întregi sînt concludente „din momentul ce fiecare parte a capodoperei nu-și dobindește înțelesul decît de la întreg, iar întregul de la fiecare parte, se înțelege că orice descompunere în elemente a capodoperei este o falsificare a fiecăruia dintre ele, dacă le luăm singure fără considerarea întregului” înfîc, va completa el în altă parte „toate organele pe care știința literaturii le deosebește analizînd o capodoperă, toate elementele, în care descompune aceste organe — și toate caracterizările acestor elemente — nu sînt decît tot atîtea puncte de vedere de RECOMPUNERE a întregului capodoperă.” (s.a.) Ambiguitatea terminologică critică a lui M. Dragomirescu este remarcabilă.

Opera sa teoretică se cere cu necesitate citită după principiile criticii moderne, numai așa fi putem dovedi reala viabilitate. O vom găsi nu dogmatică ori perimată, ci expresie deplină a Ideii.

Ion TURCIN

avant-
premieră
editorială

ZAHARIA BÎRSAN

Scrieri

Antologie și prefață de Cornel Simionescu, text stabilit și bibliografie de Aurora Părvu. Ediția este o selecție din dramaturgia, proza și versurile lui Zaharia Bîrsan.

A. E. BACONSHI

Meridiane

Culegere selectivă de portrete și studii asupra celor mai importanți scriitori ai literaturii universale contemporane, alcătuită pe baza mai vechilor cărți de eseuri literare ale poetului.

TRAIAN FILIP

Vîntul din fața soarelui

Un roman care evocă momentul Eliberării și ecoul anilor imediați următori în conștiința tineretului.

ION DUMITRIU

Pelerin la șiva

Impresii de călătorie din India. Cartea cuprinde reflecții asupra istoriei și filozofiei tradiționale indiene, asupra fenomenelor sociale și artistice contemporane.

DEZBATERI ȘI ÎNȚELESURI

(Urmare din pagina 1)

vederea scopurilor nobile de creație artistică pentru cinstirea patriei și a prestigiului ei. Știm că, în ceea ce privește ultimii ani, realizările majore ale literaturii contemporane în totalitatea lor, la care au contribuit scriitorii din toate generațiile, constituie etalonul, ponderea muncii scriitoricești, îndemnul esențial pentru viitor — și nu eșecurile, lucrările mediocre, chiar dacă acestea nu sînt puține la număr — și orice scriitor a fost mindru să-și amintească în aceste zile, și a fost fericit dacă au fost amintite aceste succese și realizări în întregul lor frumos, pentru că ele sînt reprezentative, arată sensul de dezvoltare, ele sprijină climatul general de emulație, ele dau curaj și noblețe chiar autorilor care n-au izbutit încă în munca, în încercările și căutările lor. Niciun scriitor nu-și iubește eșecurile-amare, de altfel ori prilej de înfîziere și îngustare a drumului unuia sau altuia dintre noi, niciun scriitor nu doarește să-și așeze eșecurile drept etalon al posibilităților sale sau ale altora. Izbînzile literare majore ale colegilor de breasla, tineri sau vîrstnici, totalitatea cărților valoroase, care devin ele tuturor, au fost și sînt pentru fiecare și pentru toți scriitorii documentul spiritual și cetățenesc de valabilitate în fața obștei; document pe care niciunul dintre noi nu-l uită și nu trebuie să uite să-l cîntească ori decite ori are prilejul, să-și mărească valoarea prin eforturile prezente ca și prin munca viitoare ce are nevoie de o tot mai profundă unitate scriitoricească, de unire a talentelor în diversitatea lor, chemate cu

atîta căldură și încredere în înalte responsabilități sociale de către partid. Scriitorii păstrează, de aceea, cu justificată mîndrie, drept măsură nobilă a rezultatelor muncii lor comune cu oamenii din celelalte domenii de creație artistică, acea măsură de ales respect, de profundă îmbărbătare pe care au aflat-o în cuvintele de mare sobrietate și de esențiale înțelesuri, pe care le-a adresat de la înalta tribună a Congresului al X-lea secretarul general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu, tuturor celor angajați în greava muncă de creație a bunurilor artistice. În spiritul apelului la înalte responsabilități sociale, adresat de secretarul general al partidului oamenilor de artă, scriitorii au desprins sensul înnoitor spre care e chemată și munca lor pentru a depăși infirzițiile, căile înguste, punctele de vedere incrementale, dogmatismul. Sens înovator față de care scriitorii și munca lor se bucură, știînd că numai printr-o artă înnoitoare își pot bucura cititorii. În consonanță cu propria lor conștiință artistică, scriitorii noștri, bazîndu-și creația pe filozofia marxist-leninistă, au înțeles și înțeleg, în spiritul Congresului al X-lea, că analiza literaturii, privirea critică severă asupra scrisului, trebuie să aibă în vedere importanța factorului social și de cunoaștere al operei literare, să arate deschis lipsurile, să manifeste o atitudine mai fermă față de producțiile minore, neinteresante, rupte de contextul realităților noastre, de a comunica cu publicul, accesibilitatea mesajului fiind nu semn, atît al valorii autentice, cît și al pu-

terii de penetrație artistică. Cuvîntul scris a jucat totdeauna și cu atît mai mult joacă, astăzi, în condițiile impetuoaasei noastre revoluții culturale, un rol mobilizator, un rol decisiv. Răspunderea ziaristilor în strînsă legătură cu răspunderea scriitorilor, ca artiști ai cuvîntului, a constituit obiectul unei atente analize în cadrul Congresului. Sarcinile presei cotidiene au fost analizate cu multă competență, cu spirit critic de răspundere politică și profesională. S-au combătut superficialitatea, diletanțismul, platitudinea stilului, rămășițele ale unei mentalități dogmatice și birocratice în care repetarea mecanică a unor fraze sablon înșeau loc de talent, informare și cultură. S-a subliniat că una din direcțiile vitale ale presei o constituie permanenta informare a cetățeanului, cu mai mare încredere în puterea sa asociativă și de discernămint. Aceasta înseamnă un dialog adevărat între oameni care se aud și se înțeleg bine unul pe altul, și din care ambele părți cîștigă. Aceasta înseamnă să iei necontenit temperatura relațiilor sociale, să creezi un curent viu între cetățean și societate. Toate aceste idei și propuneri îi interesează în cea mai mare măsură pe scriitorii, întrucît relația om-societate și modul cum funcționează această relație intră în cîmpul lor direct de observație. Credem că numai astfel, urmînd profundele învățături ce se desprind din lucrările Congresului al X-lea al P.C.R. vom înțelege cu toată gravitatea conștiinței noastre și cu toată participarea pasională a talentului, marile probleme ale creației literare.

CARTEA DE POEZIE

Nichita Stănescu: „Necuvintele”

DE LA „ELEGII” LA „NECUVINTE”

Necuvintele consolidează faza nouă, uimitor inaugurată de Elegiile, a poeziei lui Nichita Stănescu. Nouă este această fază prin valorificarea cetezătoare a obsesiilor latente, înfrângerea limitelor și asumarea până la jubiilație și până la tragic a tuturor riscurilor care decurg din marea aventură a necunoscutului. Rarorii un scriitor a dus atât de departe. Notărea de a exista și de a cunoaște, de a cunoaște existind și aruncându-se fără minime garanții de supraviețuire în oceanul agitat și venic periculos al posibilului al totului-cu puțină, al neodihnei, al nesomnului universal. Întors de acolo cu o clipă abia înaintea destrămării, întinde minile iarși spre Legea terestră cu o imensă sete de regenerare. Legea, fuga de lege și întoarcerea la ea ca la puterea stabilă și izbăvitoare hărăzită omului spre a putea fi ceea ce este, nu mai mult, dar nici mai puțin: iată fluxul și refluxul poeziei lui Nichita Stănescu, de la o vreme înfăptuindu-se cu o ritmicitate calendaristică și o impunătoare fatalitate, de unde și cădere necesară, parcă dictată și imperioasă a versului: „Pentru că-mi imaginez aceasta / el mi-a spus / lege înseamnă a avea două mâini / două mâini cu câte cinci degete / fiecare / lege înseamnă a avea două / picioare / cu câte cinci degete fiecare. / Eu stau între ramurile verzi / și-mi imaginez aceasta / lege, lege înseamnă a avea / două mâini / cu câte cinci degete fiecare / lege înseamnă a avea două / picioare / cu câte cinci degete fiecare. / Lege înseamnă a avea craniu / cu doi ochi, cu două urechi / cu două nări / cu două sprâncene, cu două / împerecheri de depărtări. / El mi-a spus pentru că / imi imaginez / ai cap, ai două mâini, două picioare. / Se face seară, se face umbră / Stai întins, n-ai să mai stai / ai să fii pentru că crai / El mi-a mai spus: scoală-te / umbra (Legea).

Poezia lui Nichita Stănescu devine, în faza sa recentă, un mod de raportare la acest punct stabil care este legea. Depărtându-se de el se învecinează la un capăt cu ilogical și dezagregarea: apropiindu-se, atinge la celălalt capăt, abstracția nepăsătoare de lirism, edictul rece. De aceste limite, care sint ale condiției umane, poezia se lovește necătat, distrugându-se și regenerând.

de-se sub ochii noștri, nefiind nimic într-o clipă spre a fi totul în clipa imediat următoare. Spectacolul este impresionant: rotirea până la exasperare a omului în jurul propriei sale legi umane, agresiunea perpetuă împotriva granițelor acesteia, insuficiența întemeiate, dublată de elogiul aceleiași legi, a aceleiași necesități privite de la un moment dat ca motiv de speranță. Încercarea de a reformula acest destin nesigur se înscrie în definiții remarcabile, de o suavitățe, de o „vulnerabilitate” aproape dureroasă: „Omul este frunza văzută de om. Omul este floarea mirosită de om, / omul este calul călărit de om, / omul este pierea gustată de om.”

Legea este dată tocmai pentru că omul și-o poate imagina și dispune de mijloacele necesare distrugerii ei, poezia lui Nichita Stănescu trăiește din acest paradox. Cu cât e mai liberă cu cât își „imaginează” mai limpede legea, cu atât îi distinge mai bine insuficiența întemeiere, ajungând la reprezentarea a ceea ce se află dincolo de marginile ei. Imaginându-și legea, definind-o mereu în formulări de o pregnanță extraordinară, poezia a și ieșit în afara sa; la început cu teamă și pe nesimțite, pe urmă cu frenezie, într-un elan cosmic al libertății, al posibilităților neapăsătoare, încorporate în materializări la fel de exacte (și de autorizate) ca „legea” însăși. Omul este „frunza văzută de om” dar în această constan-

tare nevinovată stă ascuns nucleul tuturor cataclismelor și al oricărei libertăți; odată admis acest adevăr, de aparență ingenuă, devin posibili și „copacii fără trunchiuri”, apare „jarba fără verde” s.a. Și totul nu este decît rezultatul patetice tentative de a lua în serios cuvintele. De aici spaima în fața lor, de aici necuvintele. Prin ele se realizează de fapt saltul dincolo de lege. Pentru lege — cuvintele. Dar pentru ceea ce e dincolo de lege, și de la o vreme totul pare a se deplasa în acest dincolo: necuvintele. În interiorul legii „omul este cuvântul vorbit de om”, dincolo însă comunicările se execută la nivelul necuvintelor; noțiunile noastre, supuse unui joc pluri, de o fantezie aproape matematică, sint menite tuturor metamorfozelor posibile. Nu numai legea, dar și anti-legea (domeniul necuvintelor) generează în ultimul volum al lui Nichita Stănescu marea poezie: „El a întins spre mine o frunză ca o mină cu degete / Eu am întins spre el o mină ca o frunză cu dinți. / El a întins spre mine o ramură ca un braț. / Eu am întins spre el brațul ca o ramură / El și-a înclinat spre mine trunchiul / ca un umăr. / Eu mi-am înclinat spre el umărul ca un trunchi noduros / ... / Eu am trecut prin el. / El a trecut prin mine. / El am rămas un pom singur / El / un om singur”.

Lucian RAICU

LUCHIAN

ANEMONE (detaliu)

Fănuș NEAGU

SPAȚIUL TĂCERII

Necuvintele ar trebui să se confunde cu sfînxul tăcerii primordiale, o tăcere tensionată de o forță care nu poate fi înfrîntă decît de numele său, de cuvîntul său, dar nu pentru a o desființa din starea ei existentă, ci pentru a o mîntui, a o aduce la starea de grație proprie aceluși cuvînt. Materia verbală a poeziei nu se prezintă ca un corp compact, și într-o măsură înfrîntă, variabilă ca opacitate în lumina rațiunii discursive, o materie care-și are propria sa umbră dincolo de limitele constituției pentru a se împlini puterica lege a ființei autarhice. În această umbră a materiei ideale a cuvîntului, umbră care ni se relevă spontan la contactul cu poezia și care ne asigură despre existența sovăitoare a ființei refugiate în numele ei, în semnificativ, am amintește chiar despre enigmatică tăcere a începutului. S-ar putea crede, așadar, cel puțin în ordinea mitului genezei, că ingenuitatea sacră a ființei universale ni se revelează prin cuvînt, dar și impune tăcerea prin același cuvînt, interzicînd accesul nostru la ceea ce are ca întîm și esență. O ferice mai robustă pentru poezia care pendulează între tăcere și cuvînt, nimeni nu va putea imagina!

Ce ar însemna deci, în consecința celor de mai sus, Necuvintele? În primul rînd obiectivarea unui imens orgoliu al poetului lor de a intra în acel spațiu de tăcere și enigmatică umbră a cuvîntelor, vorbind; apoi, de a înălța o construcție cu mijloacele negativului lumii în ceea ce lumea ni se revelează ca tensiune pozitivă, originară, în sfîrșit, o biciuire plină de furie a sensurilor fundamentale, dinții ale cuvîntelor printr-o mare forță asociativă, prin dispoziția insolită a acestora pe covorul zburător al inspirației poetului.

Cartea lui Nichita Stănescu, *Necuvintele*, în măsura în care îl reprezintă structural pe autor, ni se dezvăluie ca o coborîre accelerată în iarna feeriei a cuvîntelor, unde contemplația se realizează în succesiunea stărilor de spirit determinate de reacțiile primare senzoriale, la stimulii noționali. Pentru poet nu există voluptate mai dulce — amară, oricum de cea mai pură condiție ontologică, decît aceea de a ne oferi spectacolul cu adevărat sărbătoros al descompunerii rituale a mecanismelor limbajului, astfel că, la terminarea acestei operații ciudate, cînd ne-am aștepta să ne întîmpine un indiferent neant, de cealaltă parte a noastră, ca într-o reflectare cu semnificații inverse a jocului destructiv inițial, s-a născut o nouă ființă, cu respirația pură a poeziei.

Lirismul conceptual al lui Nichita Stănescu, nu o dată martorul unei tendințe luciferice, negatoare a celei dinții armonii demiurgice. Își atîlă împacarea și echilibrul extatic în propria sa contemplație, dincolo de furia corosivă a antinomice, deși mirajul celor mai largi noțiuni este împlinit, surdizind de o puternică tentație a concretului. Trebuie subliniat că debutările poetului, atît de variate încît, printr-un calcul sintetic ar imagina o hidră cu tentaculele întinse în univers, tîm de aceeași sete teribilă de a clădi o lume concretă, nervoasă, într-un spațiu cu hierarhică abstractiuni. Poetul simte că reprezintă aici forma concretă de manifestare a unei energii ideale, a unui concept care se desfășoară în existență prin negativul său, dar singurul capabil să ni-l justifice ca real și adevărat. Această negativitate diabolică în care se construiește ființa sacră a poeziei este materia verbală,

cuvîntul rostit în spațiul tăcerii: „Vinț tu stare măreată a sufletului / dezleat de amintiri și de zborul ingerilor protectori, / mereu fișind deasupra ta liniștitor / din aripi, ca și cum lumea / ar fi de mătase pătată și minile materne / o sfîșie lent, din netrebunătă / Vinț tu stare măreată și spune: // Eu am fost într-un totu asemenea lui, / sprîjinind pe nervuri același verde primăvăratec. / Învîlindu-mi cu același orizont / cîmpia singurătății. // Toți mă credeau el, chiar și eu insumi. / din pricina cerului unic / care bătea din soare și din lună / deasupra noastră // Eu mergeam înaintea lui, eu mergeam / înapoia lui. // Pluteam deasupra lui, sau fiind drum / mă lăsam sărutat de tăpile lui, mereu / încît toți credeau că sint el, / chiar și eu credeam că sint el, / din pricina darului morții, cu care eram investiți amîndoi. // Cînd au pornit cu limbi despicate să suiere / cuvintele cu șapte capete, / mușcîndu-ne otrăvitori și amîndoi / cu aceeași rupăt ureche și-aceiași însingurare / am colorat silabele diavolești, — / eu credeam că sint el, și toți / credeau să sint el / și numai el singur stia / trupul exact în care se află. // Dar numai el a murit într-adevăr, numai el a știut că e el / iar eu n-am făcut decît să abat / spre mine o clipă mină, / ca să se poată petrece în liniște legea / și misterul și se petrecea nestingherit. // Nici mai devreme, nici mai tîrziu.” Această Odă a bucuriei, pe cit de misterioasă, pe atît de revelatoare, este chiar spațiul tăcerii în care se împlinesc legea ființei autarhice a Poeziei.

Dan LAURENȚIU

ION ALEXANDRU

Nuntă

Fluturii sint sufeletele pruncilor
Ce nu se vor naște nicînd
Li vîd i-aud ei sint
Dar n-au părinți anume
Părinții lor nu s-au născut
Ca ei să poată coborî în lume

Si numai crini îmbălsămînd
Obrazul tinărului mire

Sint numai fluturii și lumini
Și numai pururea mireasă
Și numai pace și nesomn
Pe valea asta răcoroasă

Ei totuși sint deși n-au cum
Pe ce femei aici să se pogoare
De aceea zboară năncetat
Într-o eternă sărbătoare

Si numai nuntă și fior
Și numai zare-nseninată
Și o chemare tainică de corn
La vinătoare minunată.

EMIL BRUMARU

Julien Ospitalierul

Mă numesc Julien Ospitalierul. Am treizeci de ani.
Duc o viață destul de retrasă, la țară, și iată, v-o jur,
în patul meu moale nu ou dormit decît struguri și boi dafani
Și prieten nu-mi este decît detectivul Arthur.

Melcilor (celor mai leneși) le-am spus todeauna: „Venii,
Putreziți în fotolii, umblați pe oglinzi, intrați-mi în gură”.
Oh, fiindcă nu pot refuza nici un dulce coprit,
Tinare cepe scăldat-am în lacrima-mi pură.

Vara cultiv levănțică și-n vreme ce-astept diligența poștală o dată
la cinci săptămîni
S-aduc scriori, în mină c-o bilă de fildeş gălbui,
De sufletul meu mirosind a gard proaspăt atrînd-n extatice cuie,
Subțiri lenjerii de finții.

Apoi, cînd e toamnă și-ascult împăcat cum în lungi dup-amiezi
lepuri de angora-mi ronțăie cărțile-n tutele-adijici de mărar
Si cum se surpă pe mese mireme-n prăpăstia unui pahar,
Cu toată ființa mea-n praf jubilez!

Și-ngeununchind fericit lingă ușă,
Furnicile portocalii eu le trec peste prag, în urechi, dintr-o
cameră-n alta.
Iar către-amurg mă rog blînd și umil să plutească-n înaltă
Sufragerie a casei, mari gălbenușe, ..

Amorurile

lui Julien Ospitalierul

Mult timp am iubit o cescuță de ceai chinezească
Pictată cu scene naive din viața ființelor pe porțelanu-i subțire
Dar sufletul meu neștînd îndeajuns s-o vimească,
M-a părăsit alegîndu-și dulapul cel sumbru drept mire.

Apoi m-am îndrăgostit de un blînd șifonier,
De-obicei dup-amiază, cînd hainele dorm, mă duceam lingă dînsul
Si mîngîindu-i turnurul, duios și stingher,
Îl sărutam și simțeam că mă-nabușă plînsul.

Pe urmă-am ființat pămîtas la o bilă de fildeş lucioasă
Cu pîntece mic, ce-mi sărea uneori pin'la buze
Stîrnindu-mi spre seară dorințe ciudate și gînduri alif de confuze
Încît mă știam să rămîn cu ea singur în casă.

Și-astfel mi-au trecut anii limpezi și-acum sfîtuiesc răbdător
Melcii prea grațioși să postească-n adînci butoaie
Și vad amîntindu-mi de oameni — oare ei mai există? —,
pe poliți cu fragezi canari curînd papanase,
Apa de ploaie o las, melancolic, să se-nalducească
în vechii stropitori. ..

Marsul lui Julien Ospitalierul

- UN pelerin fericit rătăcește, cîntînd de plăcere,
pe pașișii, c-un stugure dulce în geantă;
- DOI ingeri răpesc o clătită umplută cu mentă și-n
fiere seară o dau, pămîțai, pe traverse de-a dura;
- TREI fluturii de angora trec pipăind plîcîșii mari
bucății de finții mătasoase pe-alele-n pantă;
- PATRU acari vor să-și arde-n cantonele chipiile lor
parfumate la fel, deodată, de spaimă și tremură gura;
- CINCI corigente subțiri înteeap, plîngînd în spatele
școlii, cu sinii pătăți de cerneală, vacanța t-un spin;
- SASE mici franjuri de la perăeava portocalie din
vechiul antreu al pensiunii (dar nimeni nu spune)
sint destrămate pușii;
- ȘAPTE ari șapte lac paluzecișionou de portocale
închise-ntr-un cadz mușuroi de furnici, acum și oricînd;
- OPT croitorii delicați s-au decis, către-amurg, de pe
gard căplușeala de rouă s-o rupă;
- NOUA suspine a scos trandafirul albastru din supă;
- ZECE e cifra la care se moare rizînd!

biografii lirice

Multe din poeziile lui Virgil Teodorescu se întind pe Alibi. Ca niște scuze pentru investigațiile pe care — scormonitori și dezinvolt — poetul le inițiază, fără a răni.
„Spiritul inovator care se anunță pretinde înainte de toate a moșteni de la clasic un solid bun simț”, spunea G. Apollinaire în 1918, pentru a continua: „El mai pretinde a moșteni de la romanticii o curiozitate...”
Poate niciodată spiritul inovator n-a îmbrătat bunul simț cu curiozitatea ca-n poezia lui Virgil Teodorescu, suprarrealist militant și zimbitor, îns bonomi și coloric, transportîndu-și în vers toată trăirile, de la cele cotidiene până la cele cractice, de la cele lucide până la cele onirice. Nu vreau să spun că poezia lui Virgil Teodorescu este un jurnal auto-biografic în versuri, deși s-ar putea spune și aceasta, în măsura în care poetul își trăiește viața. Aș vrea să-ncep demonstrația acestei ecuații a poeziei lui Virgil Teodorescu (bun simț + curiozitate = spirit inovator) prin analiza modului în care poetul atacă ascunzîșurile literare „li”.

„Landrule landrule lipăie livada
limba lanțetele landoul
lejerul lenjeriei
lavanda lăcusei
litera liliacului
lagunele lămpilor”.

Îmi îngădui acest abracadabrantesc început pentru a mă situa cu bună credință în cele mai limpezii tradiții suprarrealiste, pentru că știu este că poetul s-a așezat întotdeauna sub pavăza lui fîta:

fîta', flux de forță, rodrig destin
din clasa V mă apăra.

Desigur, îl putem întreba pe Rodrig dacă are inimă, ba chiar îl putem substitui lui Zagid pentru a trece în revistă niște destine voltariene dar, nu un text suprarrealist pur și simplu — precum cel de față — va explica poezia lui Virgil Teodorescu. Dimpotrivă, cred că încercătura poetică a versului său ține de o modalitate care depășește baremul suprarrealist (mă feresc să definesc acest barem, am mai puțin-o dată: suprarrealist, oricît de generos ar fi în afara teoriei literare căreia i se supun, devin colerici atunci cînd — cu sau fără voie — le amenadează cauzistica.

Deci un text copiat, în aparență, după Dicționarul Limbii Române. Și totuși după recitiri ai senzația unei poezii precise, aproape nostalgice. — și nici decum aceea a unui răvas îninteligibil. Lejerul lenjeriei te plasează dintr-odată între budoar și lipsăncie, lavanda lăcusei te transportă direct în cîmpul aromat de fîrișul vioriu al cicadelor, iar lagunele lămpilor te aduc înapoi într-o întimitate vesperală. Interpretarea poate părea simplistă, dar cred că e evidentă. După cum tot evidentă este corespondența între Landru și landou, dincolo de limbă, livadă și lanțete. Invenția astfel domesticită reduce dicteul automat la aparență (s-a mai amintit de paradoxul dintre rigoreoză prozodică a versurilor lui Virgil Teodorescu și fuga de canoane a suprarrealistilor. Dar Virgil Teodorescu merge și mai departe cu supunerea invenției poetice unor reguli care, chiar dacă sint și ele inventate, nu sint mai puțin drastice. În

poemul în Leopardă, întocmit în 1940, el încearcă să „istovească” primordiile unei limoi necunoscut. În care „oou toe ooo” înseamnă „mi-e tare dor”. Nu vreau să fac o asociație facilă dar cred că păstorul rătăcător prin Asia cînta în Leopardă. După cum o Asie himerică este lumea caleidoscopică inaugurată de Virgil Teodorescu: „Geamgii și parlagii, gembăși de cai / și urlet stîns de fiară părsită / moonit, ilustru și apatic rai, / cățuse de aloi pentru orbită / ...și ce mai ELGAHEL căzută pe brînci!”

Nu știu dacă Virgil Teodorescu își amintește de HELGA barbară atunci cînd încovoale idolul, dar dramatismul enumerărilor sale n-are nici el prea mult din dicteul automat: „Ce văduve ochioase, cîngi dorite / ce bocet triumfal de cinci parale, / ce jocuri de lumină în spelunici”.

Deși izbucnește impetuos dintr-o gangă suprarrealistă: „Noi vrem marcele de mangană și / OPULENȚA FLOARE DE CHIT”, poetul își dă seama că stăpînește prea multe și prea puternice arme pentru a nu iniția o acțiune temerară: aceea a construirii unei limbi imposibile dar plină de ispite („Măi bine-n plîpîrea sticliilor din jur / să îmi împlint regatul de azur, / regatul meu de pîrtii, parale, / topit într-al regurilor măcel, / regatul meu legat cu șapte chingi / de oasele bătrînilor flamingi!”)

Patrimoniul de elanuri și interdicții suprarrealiste a devenit astfel prea sărac. Folosind rima, ritmul, gradăția, magia lucidă a cuvîntului, tot ce primește ca zestre poetul modern Virgil Teodorescu puerede la zidirea propriilor sale lumi noi, reurge la o axioma-

tică proprie și complicată, pentru a reda poeziei funcția sa primordială și anume de a adăuga lumii reale dimensiunea magicului, reinstalînd chiar, undeva sub linia zero ochiului unei divinități și ea inventată: „În infinitul negativ superb / semnalizează ochiul lui compus”.

Poți detecta în această încercare demiurgică, așa cum am amintit, o limbă necunoscută (Leopardă) un amalgam de zodii distincte: „Sint șapte capete de hidră reci, / sint șapte sfîrcuri, șaptezeci poteci / pe care-mi port ca-n preții vechi Columb / scriul fainic ferecat în plumb”. Poți reconstitui o istorie, alta decît cea a longobarzilor de pîldă: „Copiii rideau cînd îi vedeau împreună / dar regele lupilor (rei deș lupos) / le acorda toată atenția / din cauza blestematei alunite de pe ramura de producție”. O lume de cliviruri, de sisteme solare, de bocale de piclă și de fantome violete. O plajă nesfîrșită pe care oceanul imaginației aduce fără încetare vestigiile unor naufragii vesele și fertile. Înarmat cu unelte prehensibile poetul, doar în parte suprarrealist, recombina diferite regnuri (nu neapărat trei, cite sint în lumea reală) ieșind astfel de sub imperiul legislației firești: „Eu sint femelia ta cu triplu salt / femeia lămpă cu picior înalt / Și-atîc cit voi fila am să repet / Că tot zugravul clăpăug e mai deștept”.

Virgil Teodorescu continuă să încerce ispita libertății. A negației. A destrucției idolilor. Așa cum a fost învățat de „doctrina” suprarrealistă. El depășește însă zona de luptă, părăsește cîmpul de bătăie, și trece la o ocupație mai pașnică dar mai îndrăzneță,

aceea a zidirii unui edificiu poetic. Așa cum orice creator esențial a făcut, de la Homer încoaice. Iată de ce Virgil Teodorescu are toate însemnele unui poet mare, versurile lui cele mai de seamă vestind viirea unor lumi nemai văzute. Poet — herald, Virgil Teodorescu întuiește în ultimă instanță locul geometric al poeziei viitoare: linia de forță care logodește visul cu luciditatea:

„Odihniți-vă, odihniți-vă, aveți de făcut o lungă călătorie / și o să ajungeți rupți de oboseală undeva unde / n-o să fie nici lung nici calm nici voluptate / nici jîlțuri lustruite de vreme / ci o imensă cîmpie acoperită cu alge / cîmpia somnului / sau a nesomnului / cum pretînd unii poeți făcînd toate dorm cu ochii deschisi / cîmpia unde toată lumea se odihnește / cîmpia unde „Constant înșă de imensitatea lumii pe care o smulge neantului Virgil Teodorescu simte o piedică centrală: „Este ceva la mijloc un halo sau o ferestruică de vapor / care mă împiedică să continui”.

Să continue să rămînă ceea ce a fost, aș adăuga eu. Pentru că, spre deosebire de alți poeți suprarrealiști, Virgil Teodorescu s-a oprit în fața haloului, a privit pe huboul care-l înfricoșă ajungînd în luminșișii marii poezii, acolo unde nu mai interesează de unde vii. Pentru că acolo a bătut ora zimbelului general, iar ora somnului a trecut: „Ca un clavir plin de lilicii / coplesit de apă / în fundul rîului / ale căruia clape se aud în noaptea”.

Iată un „alibi” care prevestește inocența viitoare a poetului.

Leonid DIMOV

Era adevărat că acest sergent nu încetase să se arate vesel de când venise (doar de câteva zile, înainte deci de evenimentele de ieri), dar poate că ar fi fost cazul ca tocmai evenimentele de ieri să-l fi pus și pe el nițel pe gânduri: ceea ce pentru un civil ar înțeles, pentru un militar era altul. De pildă, el, sublocotenentul văzuse cu ochii lui, când se întorcea de la comandament, un smintit ieșind în pragul unei prăvălii cu o sticlă în mână și răcnind: „trăiască pacea! Care pace? Una din condițiile puse vechiului aliat era ca acesta să depona armele și să se retragă. Dar care militar depune armele fără să știe că în clipa aceea e prizonier? Vor aștepta, între noi și nemții, luptele, la care nu va lua parte acel civil cu sticla lui de betiv în mână. Și acum iată-l și pe sergentul asta, militar de astă dată, că nici măcar nu-l trece prin minte că nu mai are, poate, nici două zile de trăit...

Ofițerul, ca și când ar fi auzit aceste gânduri ale ofițerului se uită liniștit la el și veselia se mai micșoră parcă, dar numai pe chip, privirea îi rămâne mai departe vie și strălucitoare. Era într-adevăr greu să rămii mișcă vreme chiar cu totul vesel în apropierea acestui ofițer. Avea o voce neplăcută și rece, ca și chipul lui galben-vinăt, care spinzura parcă deasupra unui cor inalt ca o prăjină, cu cizme interminabile, lungi parcă pînă dincolo de genunchi. Venise la comanda bateriei cu câteva luni în urmă și tunarii avuseseră timp să afle și ce fel de om fusese el acolo de unde venise și-a dea seama și dacă nu e rămasese același. Se pare că rămasese. Era făcut și păstra mereu pe chip acea paloare mortală, care nu-l trecea, semn al întimplării cumplite al cărei erou fusese. Iată ce aflară tunarii despre el.

Îi plăcea să bată și nu știa să mai adauge nimic la asta, care să facă cu puțință conviețuirea cu soldații. Îi bătea și nu-l țesea din gură nici un cuvânt care să-l justifice față de trupă și față de el în sine. Cum ar fi de pildă ideea că armata e o școală a asprimii și a încercărilor grele, menită să facă din tinerii cruzi care îi erau încredințați soldați cu inima de piatră și cu voința calită, cum spuneau ceilalți ofițeri. El se făcea doar vinăt la față și izbea pînă ce soldatul scotea singe pe nas și pe gură, înspăimîntându-l suflatul prin lipsa de înțeles a acestei purtări (fiindcă băiatul de la țară e un om rezistent, dar cu o gândire formată că toate pe lume au un înțeles și când el nu-l vede îl cuprinde spaima) după care întorcea spatele și se ducea alurea, nici măcar când s-a apărut pe chip o expresie de mulțumire a cruzimii satisfăcute. Într-o zi lovi un soldat care spre deosebire de ceilalți, în loc să se sperie la sîrșit, făcîndu-i se lumină. Fără să-l vedeau toți suportau liniștit loviturile, dar după ce îl vedea pe ofițer că se îndepărtează nepăsător abia atunci îi podidea plînsul. Acest soldat își șterse liniștit gura și nasul înșingurate și avu un suris bizar. Vru să spună ceva, pesemne să destăinuie acea idee care îl cuplesise în clipele acelea suflului, dar avu puterea s-o păstreze numai pentru el tocmai ca s-o poată pesemne pune în aplicare și să rămînă secretul lui. Iată ce se întimplă. Într-o noapte cînd plutonul era de gardă, pe la orele trei se auzi din fundul curții batalionului un strigăt îngrozit. Cine e? Stai că trag! Apoi foc de somajie în aer, de două ori, încă o dată strigătul și din nou foc de armă. Cîteva minute mai tîrziu intră în camera de gardă soldatul care surisese și anunță că la postul lui a apărut un om care nu s-a supus somajiei și nici n-a spus cine e și atunci el l-a împușcat. Toți au sărit din pat, s-a aprins lampa și batalionul acesta de artilerie își avea postul de comandă într-un sat și au alergat într-acolo: era sublocotenentul Roșu, comandantul lor. Zăcea aproape mort în iarbă la o distanță de vreo patruzeci de metri de ghereta sentinei. A urmat o anchetă. Dacă acest ofițer ar fi avut măcar un singur soldat de partea lui, s-ar fi descoperit ușor ce se întimplase. Dar nimeni nu spuse ce făcea sublocotenentul Roșu cînd era ofițer de rond. Soldatul care primea în ciorba lui o anumită cantitate de brom lupta greu cu somnul cînd era sentină și sublocotenentul se apropia tiptil mai ales de cei din posturile izolate și singuratic. Le lua închizitoarele de la armă și îi lăsa să doarmă mai departe. Peste un timp revenea. Sentinela, care între timp se trezea, puneă mina pe armă. Cine e, stai. Ofițerul nu stătea. Stai că trag! Trage în... mîini, răspundea atunci sublocotenentul Roșu flegmatic, să vedem dacă ai cu. Și îngrozit sentinela descoperă că n-are închizător la armă. Adormise cu adevărat în post sau doar se prefăcuse soldatul care surisese? Fapt e că sublocotenentul îi luase și lui închizitorul și plecase ca de obicei ca să revină o jumătate de oră mai tîrziu. Iată ce se povestește în șoaptă că făcuse soldatul după aceea. El aștepta pînă îl văzu îndepărîndu-se de tot pe ofițer, o luă cu grijă spre corpul de gardă, intră, trase un închizător de la altă armă, îl viră într-a lui și reveni la post. Nu trecu mult și zări în întinerice, apropiindu-se, silueta înaltă a sublocotenentului Roșu. Îl somă. Stai că trag. Trage în... zise ofițerul. Soldatul îl ochi cu grijă și îl împușcă. Ofițerul se prăbuși și sentinela rămi răci; stai că trag. Și trase în aer. Și răci răci și trase din nou, să aibă martori că s-au auzit împușcările reglementare de somajie și abia la urmă a tras în omul pe care nu l-a recunoscut și care n-a vrut să se oprească. Se duse apoi la ofițer și îi luă din buzunar închizitorul armei, care avea un număr, și-l viră în pușca lui, apoi alergă la corpul de gardă și înainte de a da alarma, reintroduse celălalt închizător în arma de la rasteul plutonului de gardă cu care trăzese. Sublocotenentul avu noroc, gloanțele îi perforase un plămîni, și nu muri. Cînd fu în stare să vorbească nu dădu un răspuns clar dacă a auzit sau nu împușcările de somajie. Se oprise sau nu se oprise? Da, se oprise dar nu mai știa dacă nu se oprise prea tîrziu. Declară doar că nu-și aducea bine aminte cum se petrecuse lucrurile. Ar fi putut totuși să spună că închizitorul armei soldatului era la el în buzunar, dar atunci cu ce îl împușcase soldatul? N-avea nici o dovadă și își dăduse poate seama că soldatul știa și el acest lucru și ar fi negat cu hotărîre că i s-ar fi luat închizitorul în timp ce dormea în post? Sau poate descoperise că soldații lui îl urau atît de tare în timp ce el îi lovea? După înșănătoșire ceru doar să fie transferat. Nu bătu pe nimeni din baterie, tunarii se ferreau de el. Dar nici el nu arăta nici un fel de dorință să se apropie de ei. Nu părea să se fi schimbat.

— Spune, zise el adresîndu-se sergentului, chiar nu înțelegi ce s-a întimplat? Te văd că ai o figură inteligentă, nu ești vîcăr de meserie... Ce meserie ai în civil?

— Brutar, dom' sublocotenent.

— Brutar! Și cum de n-ai ajuns la brutărie, cum dracu ai nimerit la tunuri?

— Nu uitați că sint și eu sergent, dom' sublocotenent, zise artileristul cu aceea expresie ca de petrecere, care atrăsese atenția tuturor de cînd venise.

— Vrei să spui că ai preferat tunul în locul vetrei de copt pîinea?

— Cum ați ghicit?

Ofițerul îl scrută îndelung, într-o tăcere adîncă.

— De unde vii?

— Tot de la antiaeriană, de la Ploiești. Știți, adaugă el, apărăm rafinările de aviația americană... Cit puteam și noi, cit mai avea rost să trag. că nu mă dădeam decît foarte greu cite unul jos, în schimb ne îngropau și pe noi sub bombe, nu numai rafinările.

Se așezase turcește lingă amplasamentul de comandă al ofițerului care stătea întins pe burtă la soare și se uita drept înainte spre nord: într-acolo, nu departe, era aeroportul militar german. Ce făceau ei acum acolo? Bateria a cărei comandă o avea trebuia să supravegheze cerul, să ferească aeroportul de atacurile aviației americane. Ce trebuia făcut acum, ce misiune mai avea bateria?

— După cîte pot să-mi închipui eu, zise ofițerul, nu s-a renunțat la paza rafinărilor de la Ploiești, sau te pomenești că v-au îngropat pe toți și ai rămas numai tu? Te pomenești că ai fi fost cel mai viteaz, de-ai scăpat...

— Să știți că eram comandant de tun, afirmă sergentul ca și cînd nu s-ar mai fi putut stăpîni de rîs. În realitate, se citea acum clar pe chipul lui ce era: nu mai putea răbda, vroia să povestească ceva. Dacă nu ne-am fi rupt de ei, reluă el, nu v-aș spune. Vedeți, îmi dau seama de consecința evenimentelor. Dom' colonel Caragea mi-a ordonat să nu suflu un cuvînt dacă nu vreau să dau de dracu, adică noi toți, toată bateria, cu el în cap. „Sergent, zice, dacă nu-ți ții gura, te așteaptă împușcarea... Fii atent!“. Acum situația s-a schimbat și nu mai mi-e frică...

— Alături situația nu se schimbă, zise ofițerul.

— Păi fiindcă pe toți ne-a împărșiat dom' colonel Caragea pe la alte unități, răspunde sergentul vrînd să spună că tocmai asta era în primul rînd motivul straniei lui veselii și abia în al doilea rînd schimbarea situației. Noi știm să luptăm, dom' sublocotenent, adăugă el cu o trufie liniștită și parcă amenințătoare, să nu vie nimeni să ne învețe...

— Venise cineva să vă învețe? zise ofițerul într-un tirziu, simțînd că aceeași idee explică poate starea de spirit exaltată a acestui artilerist.

— Păi venise, răspunde sergentul. Venise și stătea crăcînat în spatele nostru, cu pistolul militarier pe piept. Venise să ne împușce el pe noi, dacă, vedeți dumneavoastră, n-am fi stat sub ploaia de bombe și am fi luat-o la fugă. Cine le spusese lor chestia asta, sau dacă pentru chestia asta fusese trimis, nimeni nu știa, da' un oltel din baterie, servent la tunul meu, așa a înțeles, că sintem luați drept niște fricoși, care nu știm să luptăm și l-a apucat o furie așa, calculată, oltenască, de care nu mi-am dat seama decît prea tîrziu... Să vedeți, eu credeam că glumește cînd l-am auzit a doua zi, cînd s-a înființat iar pistolarul străin în spatele nostru, că îmi zice: dom' sergent, eu îl omor pe neaștr' asta! l-am răspuns și eu tot în glumă: omoară-l, dar vezi, el să nu fie acolo! Lasă-l dracului în pace, i-am mai spus, omoară-l în gînd... execută și el un ordin, n-a venit să ne jignească pe noi, din proprie inițiativă... N-a mai zis nimic iar mie nici nu mi-a trecut prin cap să fiu atent la el. Nici nu-ți dai seama cînd treci pe lingă moarte. Și una e să mori la datorie, cînd te izbește un glonț sau o schijă, și alta e să fii legat de un stilp și să te execute plutonul de execuție. Să vedeți cum am simțit eu deosebirea asta. A treia zi pe la ora unsprezece, se anunță aviație inamică. Nici n-au trecut cîteva minute și am și auzit-o. Incepe bombardamentul și noi începem să tragem. Mecanismul grupei mergea perfect. N-am doborît nici un bombardier, cu toate că erau mari cît niște case, erau prea sus erau împușcați, drasul și la, cînd îl văd ca prin vis pe oltel dîndu-se ca din întimplare mai aproape de pistolar, dar cu mințile goaste, bălăngăindu-le așa în aer, și apiecat puțin pe burtă. În clipa aceea, serventul care băga proiectilele pe seară îl anunță un tuogol la picior. Oltelul îl prinde. Vă puteți închipui, domnule sublocotenent, nu forța, fiindcă băiatu-asta nu era prea voinic, ci furia oarbă cu care lovisse? Ne-am dat seama cînd a încetat bombardamentul: îi împărșiasse creierii prin iarbă. Într-o secundă am văzut în minte ce avea să urmeze: venirea nemților, descoperirea pistolarului mort, moartea noastră la toți. Vasile, i-am spus, ce-ai făcut? Pentru tine nu mai e nici o speranță! De ce, dom' sergent? zice. Îl îngropăm repede și spunem că s-a dus. Uite, în direcția asta! Și îl văd că îmi și arată cu mina încotro, ca și cînd asta l-ar fi interesat pe el în clipa aceea, ce minciună simplă să spună, ca și cînd de-ai ar fi venit pericolul, că n-am fi știut să spunem încotro o luase. Să vedeți că a avut dreptate al dracului oltel. Pe moment n-am mai stat la discuție cu el și îl întreb pe tunarii: Băieți, ce facem, îl acoperim sau îl predăm pe Vasile? Îl acoperim dom' sergent, zice aștia toți. Și dacă ne împușcă toată bateria? Lăsați, zic ei, că nu ne împușcă. Îl îngropăm mai încolo și spunem că după bombardament a plecat așa singur... El, incotro a plecat? întreb eu. El, păi încotro? Uite, în direcția spusă de Vasile! Spre vest. Și am convenit cu toți să spunem așa: incolo, spre vest, într-acolo a luat-o. S-a tot dus... Și dacă ne prind? mă întreb eu. Ce putem să facem, dom' sergent, nu putem să-l lășăm pe Vasile să-l împușce, zic ei, ca și cînd dacă ne-ar fi prins

secunda aceea, te zăpăcești și spui tot chiar dacă din gură taci: ca să-ți smulgă secretul nu mai e pentru el decît chestie de răbdare. Cînd m-am auzit vorbind, mi-am dat seama că chiar dacă mă împușcă, nu voi spune și am simțit în același timp că nu mă vor împușca, fiindcă mă auzeam cu urechile mele cum știu să mă apăr, și pe mine și pe oamenii mei. Să trăiți, dom' colonel, i-am răspuns, nu puteam noi să-i facem ceva pistolarului dacă nici el nu ne-a făcut nimic. A stat în spatele nostru la postul lui, noi la el nostru, limba n-o știm ca să zicem că ne-am fi luat la ceartă și nici unul din noi n-are vreo zgîrțitură pe el și zăci că ne-am fi bătut... Cercetați și dumneavoastră. S-a lăsat o tăcere. Dom' colonel a rămas pe gînduri, pe urmă l-a pus pe interpret să traducă răspunsul meu. Neamțul l-a posomorit: pistolarul, a răspuns el crunt, a dispărut fără urmă la postul bateriei noastre. N-a mai fost văzut niciieri. Inseamnă că voi l-ați omorît. Nu l-am omorît, dom' colonel, am spus eu liniștit. De ce să-l fi omorît? Asta nu e important, a răspuns colonelul german, urmează să declarați la cercetări de ce, fapt e că l-ați omorît și trebuie să fiți judecați toți, toată bateria. Se va stabili atunci cine a fost vinovat. Să fim predați.

O formație de trei avioane care se ridică în clipa aceea de pe aeroportul german îl intrerupse pe artileristul din povestit. El se uită doar, gata să continue, dar ofițerul se ridică brusc în picioare și duse binocul la ochi. Cobori apoi în adăpost și puse mina pe telefon:

— Dom' colonel, zise el după ce stabilii legătura, am onora ea și vă raportez că o formație de avioane s-a ridicat de pe aeroportul german și s-a îndreptat în direcția sud.

— Ce fel de avioane sint? întrebă comandantul de la celălalt capăt.

— Avioane de bombardament.

— Insoțite?

— Neînsoțite.

— Bine, raportează imediat dacă se mai ridică o nouă formație.

Ofițerul puse receptorul în furcă și urcă și se întinse din nou cu burta pe iarbă. Sergentul se uită la el întrebător. El, ce se întimplase? Ce mai putea fi? Feșisem doar din războiul german, gata, se terminase cu ei, n-aveau decît să lupte singuri mai departe, să se retragă și să se ducă dracului spre țara lor.

— El, și cum ați scăpat? zise ofițerul într-un tirziu.

— Dom' colonel Caragea i-a spus așa comandantului german: Vom face cercetări și-i vom pedepsi pe vinovați conform legilor de război. Atunci neamțul a spus: a fost ucis un pistolar german. În consecință cercetările și judecata se va face de un tribunal german. Atunci și dom' colonel Caragea i-a răspuns: Nu s-a dovedit că există bănuiele îndreptate care să-l pună în cauză pe tunarii român. Pistolarul putea să fi dispărut din neamărate alte pricini, pe care trebuie să le lămurim. Cine ne spune nouă că n-a dezertat, sau că nu s-o fi închis în vreo casă cu vreo muiere, eșeterea de ce trebuie neapărat să credem că a fost lichidat și de ce tocmai de tunarii noștri, care n-aveau nici un motiv s-o facă? Și dom' colonel mi-a făcut semn să ies afară. După un timp i-a chemat și pe ceilalți, pe rînd... Trei zile ne-au cercetat. Incotro a plecat pistolarul? Spre vest! Gata, asta era direcția... Cînd? Păi, să fi fost așa, la cincisprezece-douăzeci de minute, după încetarea bombardamentului. Douăzeci și cinci de minute! Modificarea asta a adus-o chiar Vasile de frică să nu dăm de bănuți că prea spunem toți același lucru. A patra zi mă cheamă dom' colonel Caragea numai pe mine. Mă zice, nici nu știți prin ce pericol ați trecut. Să sperăm că și alții mai mari ca noi or să le tină piept.

Acuma, spune-mi mie! Ai încredere? Îți dai seama că dacă vă predam, n-ar mai fi fost vorba de nici un fel de cercetări, vă executau pe loc, și gata. Am încredere, dom' colonel, i-am răspuns eu, îmi dau seama că ne-ați salvat viațile, dar nu știm ce s-a întimplat cu pistolarul. Cine știe ce-o fi pătît, la noi nu i s-a întimplat absolut nimic... Mă, voi l-ați omorît, asta e clar. Dar sint curios să știu de ce. Ce v-a făcut? Nu l-am omorît noi, dom' colonel. N-ai încredere! Am, dom' colonel, dar de ce să vă spun ce-a fost cînd n-a fost. Bine, zice, du-te la baterie și țineți-vă gura. Am să vă împrăștii pe la alte unități.

— Și de-ai arătat tu așa de vesel cînd ai venit la noi? zise sublocotenentul Roșu după ce sergentul tăcu. Crezi că o armată e o pădure? Într-o jumătate de oră te găsește în orice unitate te-ai pîti.

Dar sergentul nu fu de aceeași părere.

— Dacă nu ne-a mai căutat pe noi nimeni pînă acum, am scăpat, dom' sublocotenent!

— Acuma ați scăpat, zise ofițerul, dar pînă ieri nu scăpaserăți.

— Și se uită la el ca la ceva neînsemnat, care nu mai prezenta nici o importanță: a fost în pericol, a trecut, nu mai dai doi bani pe ce-a fost...

Ofițerul ridică iar fruntea. În departare, în direcția sud, se auzeau zgomete înăbușite de explozii. Tunarii se răscușcă și ei pe coaste, și se ridicară în capul oaselor. Ce-o fi? Or fi venit iar americanii fără veste, cum se mai întimplase o dată, și or fi început iar să bombardeze Bucureștii? Era ora lor, zecă unsprezece dimineață.

Ofițerul cobori la postul său de comandă. Nu trecu mult și telefonul îi rîdi. Dar vocea pe care el o auzi de dincolo era ciudată de liniștită și mai ales confidențială, aproape șoptită:

— Cine e? Sublocotenentul Roșu?

— Ordonăți, domnule colonel.

— Nu e bine, Roșule, zise colonelul, germanii nu se retrag. Formația aceea pe care ai văzut-o dumneata bombardează Capitala: au deschis ostilitățile. Trebuie să-i nimicim, sublocotenent, să ne facem datoria, altfel... Ordin: trageți asupra oricărui avion care se ridică de pe aeroportul german. Veți primi muniție suplimentară. Sintetiți singura baterie care poate pune în pericol absolut orice decolare a avioanelor inamice, dată fiind apropierea foarte potrivită de aeroport a amplasamentului ales și a poziției bine camuflate. Dar sintetiți și cei mai vulnerabili la un atac de infanterie, care a putea veni tot dinspre aeroport ca să vă scoală din luptă. Pregătiți-vă pentru apărare. O să vă trimitem întăriri în vederea luptelor pe care veți fi siliți să le dați. Aveți grenade?

— Nu suficiente, domnule colonel.

— Vă vom trimite.

Și colonelul închise. Sublocotenentul leși.

— Comandanți de tun la mine! strigă el.

Erau trei sergenți și un caporal. Vrură să salute, dar palidul ofițer le făcu un semn de nerăbdare și le spusese ceea ce comandantul său îi spusese lui, trecînd însă sub tăcere amănuntul că erau atît de vulnerabili cum îi atrăsese atenția colonelului.

— Asta e obiectivul, încheie el și nu e cazul să vă mai aduc aminte că la nevoie artileristul trebuie să lupte și cu pușca, grenada și arma albă, dacă nu-i vin întăriri și bateria e atacată de forțe de infanterie. La posturi! Tunurile în bătaie! Și căutați să prindeți avioanele încă desurpă soluții, pentru ca în cazul în care vreunul scapă după primul tir, să avem timp să nu ne scape la cel de-al doilea.

Comandanții de tun se duseră la piesele lor și țevile de tun se inclinară rapid în direcția aeroportului. La postul său de comandă finăru ofițer supraveghea și el obiectivul cu binocul, cu încheietoarea de la pistol des-făcută, să poată trage rapid semnalul de deschidere focalul. Se scuseră astfel minute întregi. Încordarea însă slăbi, nici un avion nu părea să mai aibă de gînd să se ridice de pe aeroport. Ofițerul părăsi postul de comandă și se apropie de tunul artileristului cel nou, sergentul Ionescu.

— Ce zici, sergent?

— Ce să zic, domnule sublocotenent, aștept să-i văd cum se ridică...

— Nu se mai aude nimic dinspre București.

— Or fi terminat și ei munițiile, trebuie să se întoarcă. Ce-i facem dacă se întorc pe deasupra noastră? Tragem în ei?

Ofițerul avu o secundă de ezitare. Apoi răspunde:

— Obiectivul nostru sint avioanele care se ridică de pe aeroport. În celelalte trebuie să tragă celelalte baterii de pe centura orașului. Noi nu trebuie să ne demascăm.

Avea instinct bun sau era mărginit, nu-i plăceau complicațiile? El va executa ordinul care i s-a dat, cit mai simplu cu puțință, în avioanele de pe aeroport i s-a dat ordin să tragă, în alea o să tragă și nu în alele. Timpul trecea însă și cerul rămînea liniștit în toate cele patru puncte cardinale. Era totuși de mirare ce se întimplase cu formația aceea care nu se mai întorcea. Fusese doborîrită, aterizase pe alt aeroport sau ce dracu pășise? Aveau toți o pilpîire de curiozitate în priviri și niciunul nu părea să fie îngrijorat de soarta bateriei, afară, poate, de ofițer. Trebuiau să lupte, singuri, cu un aeroport și din lupta care urma să abia loc, unii sau alții, bateria sau aeroportul, să fie reduși la tăcere.

Sergentul Ionescu, care nu o dată fusese sub ploaia de bombe la Ploiești și scăpase, se gîndea la ceva.

— Dom' sublocotenent, zise el, să fiți atent, ați mai fost bombardat vreo dată?

— Nu, spuse ofițerul sec.

— Sub bombardament...

Dar ofițerul îi întoase spatele și nu-i mai acordă nici o atenție, și atunci sergentul făcu și el. Sublocotenentul rămase așa în picioare vreme îndelungată. Capul lui de girafă înfipt în aer părea că scrutăză orizontul. Apoi se întoarse și începu să se plimbe în limitele pătratului pe care îl făceau cele patru tunuri, cu miinile la spate.

— Caporal Ana, zise.

— Ordonăți.

MARIN PEDA O Oră

Desen de FLORIN PUCA

pe toți, nu ne-ar mai fi împușcat pe niciunul și prin urmare nici pe Vasile. Ce idee copilărească! Nu-și dădeau seama de pericol! Ne-am apucat de treabă. l-am strîns pistolarului creierii într-o gamelă, l-am apucat de cap și de picior și l-am dus vreo cincizeci de metri mai încolo. l-am săpat o groapă cu lăpețile Lineman, dar cu mare grijă. Să putem pe urmă să punem iarba la loc. l-am îngropat, am șters perfect orice urmă și ne-am întors la baterie. Nu ne-a văzut nimeni, civilii n-aveau voie să circule pe-acolo, era liniște după bombardament, se vedeau în zare flăcări și fum, ardeau rezervoare de petrol și case distruse. Se auzeau țipete de femei... Băieți, zic, direcția încotro a luat-o pistolarul am stabilit-o, dar cînd? Și ne înțelegem noi ca unii să zică la un sfert de oră după bombardament, alții așa, la douăzeci de minute. Nu poți să spui la fix, dar așa, aproximativ; să fi fost la cincisprezece, douăzeci de minute, după încetarea bombardamentului... La prinț pistolarul plecă să ia masa acolo la el. Ce să vă spun eu, imediat au și venit să vadă ce e cu el. Ce e absent la ora cînd ar fi trebuit să fie prezent? Aici trebuie să recunoaștem, dom' sublocotenent, că la noi nu s-ar fi dat așa de repede alarma. De ce n-a venit pistolarul Păscălie la masă? El, de ce n-a venit, lasă că vine el. Și nu se mai gîndește nimeni, ocupați cum sint toți să-și umfle burdihanele. Nu vreau să spun prin asta că românul e mincinos și neamțul nu, din contra, am putea să spunem că e invers, neamțul e mai huliv și românul mai potolit. În orice caz, stați să vedeți. Știu cum au apărut? Doi, într-o motocicletă cu ataș, în mare viteză, au frinat lingă noi și au început să strige: „Ein, hein, Craut, Cotobran!... Am dat din umeri. Au pierit. Peste o jumătate de oră sintem chemați toți la postul de comandă al batalionului. Furierul zice bă ce-ați făcut, ați dat de dracu, sint niște nemți înăuntru... Întru eu: Să trăiți dom' colonel, sint sergentul Ionescu Dumitru din batalionul de artilerie antiaeriană... Dar el mă intrerupse: Ce s-a întimplat, sergent, cu obergherafterul Hanț nu știu cum? Ujite aici, colonelul de la comandamentul german, cere să vă predăm pe toți pentru cercetări. Ce-ați făcut? Ce-am făcut? Ca să spui, e chestie de fracțiune de secundă, cînd vezi în ce aparat ai băgat degetul: tu, unul singur, ei toți o armată. Dacă învingi momentul acela cînd îți trece prin cap că e zadarnic să te mai ascunzi, îți merge mintea scînteie. Aproape că îți vine și fie să crezi că nu s-a întimplat nimic și că pistolarul acela, Hanț, nu știu cum, l-a chemat măică-sa acasă și el s-a dus de bunăvoie viu și nevătămat. Dacă nu ești tare în

Ofițerul își lăsa puțin capul în jos și îl aștepta pe gradat să se apropie.

— Caporal Ana, repetă apoi cu aceeași voce seacă și nu mai spusese pentru moment nimic, mișcîndu-se însă din loc.

Gradatul îl urmă. Se pare că prinsese și el un firav interes pentru unul din grațiile lui, lucru care nu miră pe nimeni, și iată de ce:

Caporalul Ana era cel mai în vîrstă dintre ei, contingent 38 și uneori sergenții îl lăsu pe el să explice tunarilor anumite secrete ale antiaerienei. Nimeni nu înțelegea de ce e doar caporal, cînd putea să fie subofițer, atît de bine știa cum e făcut și cum funcționează un tun.

Nimeni nu-l văzuse rîzînd vreo dată cu hoțone, poate chiar nici nu rîdea, fiindcă în el bucuria de a trăi nu coboară și nu urca parcă de loc, ci se instalase undeva sus, în suflul lui ca o temperatură care nu mai scădea și unde era inutil să mai rizi sau să te mai întristezi. Nimeni nu-l văzuse certînd sau înjurînd vreun tunar, dar nici glumind cu ei și se purta ca și cînd tunul ar fi fost o viețuitoare supranaturală, în jurul căreia nu te poți hlizi ca un prost sau sta cu cracile în sus și fumînd cu nepăsare. Imediat cînd îl vedea că prea se cred pe undeva pe-acasă, pe miriște, lua poziție de drepti, corpul i se apleca înainte, chipul i se făcea parcă mai frumos, căpătînd în priviri o credință liniștită și neclintită că acum se va petrece ceva imperios și necesar și începea să comande: la tun fuga marș, aviație inamică, poziție de tragere, ochiți, foc! Nici o mîlă pentru scumpele țigări care trebuiau aruncate sau pentru istoria care tocmai se povestește și îi făcea să se prăpădească de ris. Îneau foarte tare la el, așa cum sint în stare să tină țărani unii la alții în armată, pe care de altfel o consideră a lor, ofițeri fiindu-le împușcați nu se știe de cine și de ce. O singură dată, dintr-o simplă întrebare a cuiva, („sinteiți înșurat, dom' caporal?") le povestise și el ceva care pe unii îl nedumerise (nu credeau faptul adevărat, dar nici mincinos nu-l puteau crede pe acest om atît de serios) iar altora le strecurase în inimă îndoiala dată și la el în sat caporalul lor era tot atît de luat în seamă și respectat cum era în armată. Că se înșurase la nouăsprezece ani cu o muiere și nu cu o fată și nu pentru că fusese lacom după pămîntul ei (avea oarecare pămînt) dar că îi plăcuse de ea și nici frații ei nici părinții nu-l spusesea nimic... Auzise doar vorbele acestea din partea lor: dacă îți place țea așa, ce să mai discutăm, mai ales că n-o să-ți moară copiii de foame, dacă o să-i ai... De ce să nu-i aibă? Trăise cu ea aproape un an și cum era cam subredă într-o zi se îmbolnăvi și căzu la pat. Înainte de a muri, ea îi spusese: Ioane, eu nu vreau să mă pedepșesc pe lumea cealaltă, vreau să mi se ridice și mie suflul spre cer și să trescă prin vîmîle văzduhului spre rai. Dar ceva mă leagă de tînda casei, care e îngropat înăuntru. Cît vezi că m-am dus, pune mina pe sapă, scoate de-acolo ce-o să găsești și aruncă departe. El așa a făcut, după ce ea a murit, a luat sapă, a săpat și a dat de-o oală în care era aiazmă amestecată cu pîr și cu smoolă. A aruncat-o în grădina de s-a spart de-un salcîm. S-a întors pe urmă în casă, unde slujea popa. Cînd s-a uitat la muiere întinsă cum era, și cu fața în sus, a văzut că avea nasul mîncat și era atît de urîtă că nu se mai putea uita la ea. A început să strige, ce i-ai făcut, părinte muierei mele? Și trîgia și la ceilalți cuprins de o mare furie, să-i spună cine i-a schilodit și urîtî nevasta la care el ținuse așa de tare și era așa de frumoasă. Și atunci s-a apropiat de el cineva și i-a spus: „Ioane, măică, nu i-a făcut nimeni nimic, așa a fost ea totdeauna, urîtă și cu nasul mîncat de porci de cînd era mică. Dar tu n-ai văzut-o și abia acum cînd a murit și te-a deslegat de farmece fii dai și tu seama cum e. Întrebă pe toată lumea și ai să vezi. De geaba, s-a certat cu el pînă spre seară și chiar și după înmormintare spunea că nu e adevărat, cineva i-a tăiat nasul... Pe urmă și-a dat și el seama că așa era, cum spusese lumea. Dar că multă vreme nu-și crezuse ochilor. „Și pe urmă v-ați înșurat iar, dom' caporal?") îl întrebăse același. „Da, mă, m-am înșurat cu o fată care ținea de mult la mine. Ce-a mai plîns atunci cînd m-a văzut pe cine iau, săraca... Dar acum am uitat și eu ei ea...” Și-aveți și copii, dom' caporal?!

Sigur că avea, doi, și trăiau greu cu mama lor, singură, cu bărbatul militar de-atîția ani de zile. Dar cînd îl scriau îi spuneau că o duc bine și sînt sănătoși, iar cîteva rînduri mai jos afla că ăla micu e cam slab și a cam zăcut cu nu știe ce are și că ăla mare se duce la școală, dar asta iarnă n-a putut, a stat și el pe-acasă, că n-avea încălțăminte.

— Caporal Ana, spuse ofițerul, ești un om norocos?

— Am doi copii, domnule sublocotenent, zise caporalul cu acea înțelegere fulgerătoare și adîncă pe care o au adesea țărani pentru tot ceea ce se referă la soartă. Nu-mi pare rău dacă mor. Dar cred că o să scăpăm toți!

— Eu nu cred, zise ofițerul. În orice caz... pregătiți-vă pentru luptă și faceți-vă datoria! Fii atent în special la sergentul Ionescu, dacă îl vezi că uită de tun și se bagă cu capul la pămînt ca să scape, împușcă-l, dacă eu nu mai sint în viață. Veți lua comanda bateriei, deși nu ești cel mai mare în grad.

— Am înțeles, domnule

se poate bine în luptă și să dea ordinele cele mai bune și viețile lor vor fi mai ferite.

— Ce v-a spus dom'caporal? Întrebă unul din ei, cu ochii jucându-i în cap între speranță și neliniște.

Caporalul se așază la postul lui și nu zise nimic.

— V-a spus ceva de rău, dom'caporal? repetă artileristul. O să fim atacați?

Asta era chiar din București și se uitase posomorât înapoi cînd formația aceea care le scăpase începuse să bombardeze Capitala. Avea familie în marele oraș, și era foarte bogat, judecînd după cantitatea de țigări pe care o avea tot timpul asupra lui și din care dădea la toți, și după banii care nu-i lipseau din portofel, dar din care de-astă dată nu dădea un leu nimănui, nici să-și cumpere o carte poștală. „Țigările e altceva, zicea el, vă înțeleg perfect, dar bani nu dau, că dacă dau unuia trebuie să dau la toți. Ori, prin ce ești tu mai breaz decît alaltui?” îi spunea el celui care îl ruga să-l împrumute.

Era contabil de meserie și scăpase de școala de ofițeri datorită faptului că în liceu lipsise de la instrucția preliminară și cercul teritorial îl pedepsise trimițîndu-l să facă armata la artilerie, ca simplu soldat. „Datorită relei mele voințe cu premlilitara am scăpat cu viață, povestea el. Toți colegii mei de liceu au ieșit ofițeri în șase luni și au fost trimiși pe front, pe linia întâi. Au murit săracii unul după altul, pe la Stalingrad și pe la Cotul Donului”. În costumul lui de militar nu se deosebea prea mult de ceilalți tunari, dar cînd își scotea din portofel tot felul de fotografii în care era văzut ca un tânăr domn lîngă o fată de o mare frumusețe, cu părul căzut pe umeri, și le arăta camarazilor lui artileriști, fiecare vedea sau mai bine zis își imagina deosebirea și chiar de nu le-ar fi dat țigări tot l-ar fi privit cu considerație fiindcă deși bucureștean și de familie bună, se purta ca un bun camarad, înjura ca și el (dar cu înjurături mai fistiche decît cele țărănești) și le dădea aproape zilnic câte-o idee de fel

era sfîrșit de vară: sfîrșitul, poate și al vieții lui, din care avusese timp din belșug să-și dea seama cît era de... Poate că ar fi fost mai bine să nu fi știut cum e această viață? Acum ar fi fost liniștit și împăcat cu sine, cum sînt acești băieți care, se vede pe chipul lor, pot muri cu fruntea pe iarba așa cum ar dormi, și în sufletul cărora dorul după o fată nu e o arsură, ci o beție care nu se deosebește prea mult de aceea pe care le-o dă vederea cerului, a soarelui sau ploii care răpășe adesea peste trupul lor numai în cămașă. El, bucureșteanul, iubește o fată și iubirea lui e numai gelozie, care nu încetează să-l roadă decît cînd e lîngă ea.

Dar iată că acum încetează la ideea morții și iată că se face liniște și în el! Totul e ait de senin, ait de transparent! Ce bine ar fi dacă n-ar muri! Ar iubi-o pe ea cu sentimentul acesta senin de acum, și ar fi ait de... cine știe? Poate scapă și atunci viața ar fi ceva fără sfîrșit, o veșnică lumină în care ar înota oameni fericți, numai oameni fericți!...

Deodată se pomeni că o izbitoră puternică îl aruncă aproape la pămînt. Căzu în genuchi, apoi sări, și se repezi spre grămada de proiectile de lîngă tun, din care luă unul și îl întinse servanțului care îl și viri pe țevă. Nu auzise nici comanda ofițerului, însoțită de un foc de pistol, nici răcnetul caporalului, ci abia lovitură în stomac a bateriei care trăsese și care îl făcuse să înțeleagă că bătaia începuse...

Pe cer, de pe aeroport urma cu repeziune o formație de trei avioane. Fuseseră luați prin surprindere? Cum de avuseseră timp să se urce ait de sus în aer? Acum se vor duce peste București și acolo el... Gîndul i se rupse fulgerător, lovit iar în burtă, pînă în mațe, de buibuitul bateriei care trase din nou cu toate tunurile asupra celor trei avioane care într-adevăr luaseră o înălțime amenințătoare. Se vedea proiectilele plecînd și pierind suple și rapide ca niște pești cenușii care țîneau

de forțe. Ei va veni, sau nu, la timp, plutonul acela despre care îi spusese colonelul?

— Atac de infanterie din direcția est, strigă sublocotenentul. Coborîți tunurile pentru tragere razantă, distrug-eți cîmpul de porumburi din apropiere în care se poate camufla inamicul. Pregătiți-vă de apărare.

Tunarii executară manevra, apoi așteptară ordinul de tragere. Dar ofițerul nu-l dădea. Erau înconjurați de o mare de porumburi, în care se camufla bine și bateria. N-ar fi fost, după aceea, ușor de găsit de aviație? Pînă la totuși tunurile coborîte și jumătate îngropat în adăpostul său începu să cerceteze toate locurile din apropiere prin care ar fi putut apărea pistolarii nemici. Terenul nu le era acestora favorabil, bateria era așezată pe o ușoară ridicătură, într-un loc bine studiat, printre altele de același fel, aproape de o coamă de arbuști care începea de

bateria a rămas fără comandant. Pe el nu-l speriaseră exploziile, se uitase și văzuse din care parte veneau acei atacați care țineau bateria sub tirul pistoalelor, împle-decîndu-i pe tunari să se ridice o secundă pentru a arunca la rîndul lor cu grenade în cei care îi asaltau. Părăsise poziția pe brînci căutate un loc potrivit și îi împuscăse pe pistolari. Erau doi și prin zgometul exploziilor prima lui împușcătură nu atrăsese atenția celui de-al doilea, care își dăduse seama prea tîrziu că rămăsese singur în picioare în spatele copacului care îl ferise pînă atunci ait de bine. Caporalul Ana nu-l văzuse plecînd, pe sergentul Ionescu, altfel, cine știe dacă amintindu-și de ordinul ofițerului nu ar fi tras asupra lui...

— Bă, care mai trăiești, spuse sergentul Ionescu, iar. Hai ridicăți-vă, că s-au dus. Care ești mort și care ești viu?

Mort era ofițerul și trei tunari, care pieriseră în primele clipe, cînd se ridicaseră să contraatace cu grenade: cei doi pistolari din stînga pîții pe după un pom, îi seceraseră fulgerător. Unul căzuse pe spate bătînd aerul cu brațele și rămăsese cu fața în sus, cu dinții rinjiți, avînd întipărită pe față minia care îl ridicase în picioare și scriba care îl doborîse. „Trăiți voi în locul meu, pare să spună el acum. Parcă n-o să morți și voi ceva mai tîrziu, bătrîni și nenorociți, vai de capul vostru!” Al doilea era făcut și întunecat, dar nu vroia să le mai spună nimic celorlalți. Avea niște sprincene groase, sub care i se vedeau ochii cu totul dați peste cap, semn al morții fără întoarcere. Ai treilea fusese lovit în burtă și mai trăia încă, dar curgea foarte rău singele din el, ca dintr-o cișmea, își dădu într-un lung suspin, sufletul, chiar cînd puseră mina pe el și îl mișcară. Grav rănit era Șerbănescu, bucureșteanul. Sergentul Ionescu îl trase afară din adăpost și îl întinse pe iarbă.

— Ce e, mai frate, fir-ar al dracului, zise caporalul Ana așezîndu-se jos lîngă el. Unde te-a lovit?

Bucureșteanul se agită și vorbească, dar se îneca. Și el fusese secerat în acea secundă cînd aruncase grenada. Dar pe loc nu simțise nimic și văzuse cum chiar grenada lui oprește și dă peste cap un grup de trei pistolari care nu mai aveau pînă la poziția lui decît vreo cincisprezece metri. Aproape toți păreau năucii, parcă nu le venea să creadă că trăiau pe acest pămînt și cînd caporalul Ana le strigă:

— La tunuri fuga marș, aviație inamică. Suriseră, vrînd parcă să spună că e bună gluma, acum după ce ai trecut pe lîngă moarte să te mai apuci să faci instrucție. Dar pe urmă văzură că cu adevărat o escadrilă întregă își luase zborul de pe aeroportul german și se îndreptă direcția sud, spre Capitală decît. Dar nu, iată că aceste avioane se înșurubară vertiginos în văzduh, se apleacă într-o parte și se năpustesc furioase chiar asupra lor direct, asupra bateriei.

— Astea nu sînt bombardiere să trași în ele, strigă sergentul Ionescu. Lăsați tunurile așa cum sînt și toată lumea se adăpostește. Execută ordinul, caporal! Nu se trage în avioane de vînațoare care îți zboară la douăzeci de metri de-asupra capului.

Artileriștii pieriră în șanțuri, tocmai la timp: poziția bateriei fusese reparată și o ploaie de gloanțe se abătă asupra lor. Erau din cele mari, speciale pentru avioane aproape cît prunel, lunguete și frumoase, o plăcere să-ți intre unul din ele în spinare. Căci cu fața în jos și cu spinările în sus se ghemuiseră toți în adăposturi. Atacul dură mult, cînd unul era în aer ca să-și ia înălțime și să revină, celălalt cobora parcă pînă la zece metri și ta, ta, ta, ta, împingea pămîntul cu gloanțe. Prînși de groază, unii își scoaseră lopetile Lineman și săpau ca niște cirtite în perețele tranșei, să micșoreze unghiul care îi expunea gloanțelor. Oricît de îndrîjit și de lung fu acest atac, totuși nu fu lovit decît un singur tunar, un băiat mai mic decît ceilalți, și negricios, care nu se știe cum reușise el să intre în legătură cu o muieră din satul Otopeni la care își petrecea adesea cite-o seară, cu învoirea vechiului ofițer, care îl lăsa doar citeva ore. Cînd venise sublocotenentul Roșu, se terminase și cu dusul la muieră aceea și bateria îl uitase. Ce pilpîre intensă era în privirea acestui băiat care nu făcea impresia că e tăcut, dar care totuși nu vorbea. Acum această pilpîre se stînsese, deși expresia chipului său de ceară arăta că el nu crede că a murit. Bucureșteanul fusese uitat afară, dar caporalul Ana își adusese aminte de el la timp, și îl trăsese și pe el în adăpost.

— Atențiune baterie, strigă caporalul cu acea voce imperioasă, pe care artileriștii i-o cunoșteau ait de bine, aviație inamică, la tunuri fuga marș!

— Ce era asta? Iarășî? Da, de pe aeroport se ridicau iar avioane de astădată de bombardament și însofite. Caporalul dăduse acest ordin în lipsa sergentului Ionescu, care dispăruse în postul de comandă al bateriei, și vorbea la telefon.

— Da, domnule colonel, raporta el avem morți și răniți... Da, domnule colonel... Și un tun cu mecanismele de ochiro strîc. Nu domnule colonel, nu ne-a sosit. Am înțeles domnule colonel, rezistăm pînă la ultimul, ne dăm seama...

Apoi sări și se duse la tunul său care era bun, bubuia, parcă se zguduia pămîntul. Ai fi zis că între timp artileriștii dormiseră, se odihniseră din gros, luaseră o masă bine gătită și acum cu mare poftă de luptă și cu manevre sigure și de mare precizie, trăgeau cu cele trei tunuri mai bine decît cu patru. Se pare că aeroportul îi crezuse lichidați și dăduse acum drumul la o escadrilă întregă. Numai o parte din avioane reușiră să scape de tirul bateriei. Din nou veniră însă apoi asupra lor avioane de vînațoare, care de astă dată lăsară bombe, dar fără o precizie prea mare. Doar un tun și un servanț fură scoși din luptă. Apoi se ridicară iarășî avioane de bombardament, pe care însă nu le lăsară să treacă, erau numai trei, doborîră două și pe-al treilea îl întoarseră îndărăt. După aceea se scurseră cealaltă întregi și nici un avion nu mai vru să-și ia zborul de pe aeroportul militar aflat în mina inamicului.

Cine poate să știe care e ora și locul decisiv într-o luptă? Fiecare soldat crede că acolo unde e el, acolo e toiu luptei. Dar cu precizie n-o știe niciunul, și nici tunarii de lîngă Otopeni nu știuseră chiar în mod sigur ce rol jucase bateria lor în apărarea nu numai a capitalei, ci și a altor puncte esențiale ale situației militare din acele zile.

Contingente mai vechi, cei care supraviețuiră fură, odată cu scoaterea nemților din țară, lăsați la vatră deși războiul continua. Al lor se terminase Bucureșteanul muri în spital chiar a doua zi, iar caporalul Ana, ajuns în satul lui, începu să muncească să-și țină nevasta și copiii. Istorișirile lui de război erau ascultate de ceilalți țărani fără îndoieli, dar alături de ele le apărea totdeauna în minte și istoria cu prima lui nevastă cînd după ce ea pusesese miinile în piept se certase cu lumea că i-a tăiat cineva nasul. Asta clița ani, fiindcă după aceea ceea ce crezu să se întimplă în satul lor șterse totul, amintiri de război, bune sau rele, porecle sau întimplări ciudate... Se pomena mereu de o luptă, (iar o luptă!) care cică ar fi început între ei acolo în sat și căreia li se spunea că e de clasă... Dar de care clasă nu înțelese nimeni multă vreme, iar cînd înțeleseseră...

Sublocotenentul Roșu nu fu plîns de nimeni, pentru că n-avea de cine. Dar orfelinatul care îl crescuse primii din partea unității militare din care făcuse parte, o decorație însoțită de o adresă în care se spunea că fostul lor copil murise eroic la datorie.

S-ar fi putut crede că, mulți ani mai tîrziu, sergentul Ionescu Dumitru, redevinut brutar, avea să povestească, la un pahar de vin, isprăvile lui de artilerist la antiearian, începînd cu cele de la Ploiești și sfîrșind cu cele de la Otopeni. El observă însă că nu era crezut și de aceea începu să povestească lucruri pe care nu le văzuse cu ochii lui și nu le trăise direct, ci le auzise și el povestite de alții.

Că de pildă piloții americani doborîți de antiearian, cînd vedeau că se apropie de ei nemții, își scoteau pistoalele și se cam împușcau... „Reonți? Reonți? Reonți?” pretindea fostul artilerist că făceau acei băieți care aveau nenorocul să cadă din forțărele lor zburătoare pe pămîntul României, ceea ce în traducerea liberă a brutarului însemna: Nemți? Nemți? Nu, români, români, cică strigau ai noștri cu grabă, alergînd spre ei, și auzînd acestea piloții americani își luau pistoalele de la timp și se predau...

din august

cum trăiesc acești oameni în marile lor blocuri, de pildă cum apa e în perete, sau cum un anumit loc e în undeva departe în fundul grădinii, printre ierburii și tot în casă și anume într-o odaie specială unde te așezi pe un scaun înstruțit... să te miri, dar să și se facă și scribă.

— Fîind de aceeași vîrstă, își povestea (mai ales cei neînserați) istorii cu fete de care dădeau dorul, fără ascunzături sau tăceri secrete și erau, după cum i se părea bucureșteanului ait de naivi în dorințele lor încît oricarei muieri zăvăndu-i ar fi trebuit să i se facă milă și să-i lase pe toți să se „jocă” cu ea. (Asta era cuvîntul pe care îl foloseau ei în locul „sex”, care nu se poate pronunța). Dealtfel, ei chiar și văseau astfel, cu fața în sus, murmurînd nume de fete și scoțînd și arătînd văzduhului de vară organele lor procreative enorme, lăsîndu-l pe bucureștean prin simplitatea cu care o făceau.

Fîind aproape de răsă adesea obțineau bilete de voie să plece seara de la baterie și dimineața la ora șapte să fie prezent în fața tunului. După astfel de permisiuni stătea de vorbă mai mult cu caporalul Ana, nu-l mai interesase istoriile țărănești de dragoste cu exhibițiile melancolice care urmau, dar apoi revenea printre tunari și se țevălea pe jos cînd auzea cite una care întrecia în imaginație și rafinament viața amoroasă a bucureștenilor. După primul bombardament american asupra Capitalei povesti îngrozit ceea ce văzuse; oameni care erau trași de picior dintre dărîmături, cu craveți la git sau în pijamale, femei moarte cu copiii în brațe... Nu impresionă însă pe nimeni deși privirea lui era turburată de șocul pe care îl suferise și din care nu-și revenea. În schimb cînd povesti în treacăt și o dramă care avusese loc printre colegii lui de la o anumită bancă, cu unul care își găsisse nevasta acasă, moartă în brațele altuia și cu cei doi copii mici sufocați sub moloz, toată bateria îl asculta lent-o tăcere care îl îndemnă să dea amănunte, înțelegînd că adevăratul suflu al dezastelor războiului, abia cînd îl resimțeau camarazii lui tunari, care veneau dintr-o lume în care cimitirul era pe aproape pe lîngă ogrăzile lor și nu orice moarte îi impresionează.

Casierul acela de bancă, povesti decît el, se angajase în seaptea aceea, la un joc de cărți numit poker, pe care numai bombardamentul mai putuse să-l întrerupă. „Știți, explică el, asta e un joc în care poți să pierzi tot ce ai, bani, casă, averi”. Acel casier, povesti el mai departe, tocmai că nu pierdea, ci câștiga formidabil și telefonase acasă nevestei că nu vine, să nu-l mai aștepte. Dar după bombardament a trebuit să plece; cu buzunarele pline cu bani, a luat-o prin urmare spre casă și acolo, ce vede? Dărîmături! Și printre dărîmături nevasta goală, înlînbărită cu brațele în jurul gîtului unui necunoscut. Copiii, morți. A luat-o spre Gara de Nord, care era pe aproape, s-a dus în restaurantul gării și a început să bea. Din cînd în cînd chema chelnerul și-l întreba cît mai e pînă pleacă trenul lui, că el vrea să plece... Și aici se biblia făcînd așa cu mina, un gest că se duce încolo departe, într-o călătorie lungă și frumoasă, îndepărtată și demult sperată, care abia acum a ajuns să poată fi îndeplinită. „Mai e, mai e, spunea chelnerul, fiți fără grijă, vă anunț eu cînd se apropie ora”. Intre timp, de mult acest om era observat de la o masă vecină de un grup de cheflii (care peșemne petreceau de bucurie că alții muriseră și ei scăpaseră) și la un moment dat, cînd casierul l-a întrebât iar pe chelner ce se-aude cu trenul lui, unul din acești cheflii îi strigă: „Ehe! Trenul dumitale a plecat demult! S-a dus trenul dumitale!” Și a făcut un semn așa prin aer că nu mai e nimic de făcut. L-a scăpat... Cheflii au izbucnit în hohote și au făcut și ei semnul cu mina în aer adică ehe, he, s-a terminat, s-a dus demult trenul lui. Aici cuvintele nenorocite ale acestor cheflii aveau în clipele acelea înțelesul că fiecine om are un tren în viață și unii îl prind, alții îl scapă și că omul acela care bea singur, fără nimeni la masă și avînd drept unic prieten pe lume un chelner căruia îi dăduse în grijă să-l anunțe de apropierea orei, se deosebea de ei, care erau împreună, și își cunoșteau bine și trenul și ora. Atunci casierul care, după cum se știe, sînt înarmați de către banca la care lucrează, a scos pistolul din buzunar, a început să tragă în ei, și i-a omorît pe toți, doborîndu-i sub masă cu risetele înghețate pe buze.

Caporalul Ana îi ceru bucureșteanului o țigare și începu să fumeze din ea liniștit și cu sete: cînd trăgea, combustia de la vîrfurile țigării creștea și înainta vizibil consumînd dintr-o dată doi trei centimetri.

— Spune dom'caporal, repetă bucureșteanul.

— Ce să spun, mă, Șerbănescule (așa îl chema pe acest tunar). Ce să spun, adaugă caporalul în șoaptă. Ordîm, măi frate, să luptăm pînă la moarte.

Bucureșteanul pâlî. mina care ținea țigarea începu să-i tremure. Dar trepat paloarea se adînci parcă pe chipul lui, și-i brăzdă și îi schimbă înfățișarea: va să zică așa, cînd credea că războiul s-a sfîrșit, pentru ține abia începe. Și gîndind astfel ceva se întorcea parcă înapoi în sufletul lui, spre primul an al războiului: da, și atunci îi fusese frică, dar unii muriseră de-atunci, el în schimb mai trăise trei primăveri, trei ierni și trei toamne, acum

să se înfigă în prada greoaie care urca încet pe cer. Două din bombardiere, pur și simplu, explodară în aer, lovite în plin pulverizîndu-se într-un brusc incendiu. Al treilea o luă razna dar nu în direcția sud, spre capitală, ci aiurea.

Nu există o atracție între ochitor și ținta sa? Nu apare o părere de rău adîncă și sinceră, în sufletul unui comandant de tun cînd vede că pasărea aceea de metal se îndepărtează și scapă fără puțință de a mai fi atînsă? El cum să i se facă lui un asemenea necaz?

— Ah, fir-ar să fie, făcu sergentul Ionescu, cînd tăcerea se așternu asupra cîmpiei, am ochit toți patru în două avioane și în unul n-a ochit nimeni. Acum s-a dus dracul!

Era adevărat? Nimeni nu zise nimic. Iată însă că avionul răzleț se întorcea.

— Dom'sublocotenent, strigă sergentul Ionescu, ordonați să trag numai eu, și o să vedeți că îl dobor. Economisim muniție.

— Bine, zise ofițerul, ocheste și trage.

Acum se vedea clar intenția avionului: vroia să aterizeze. Dar pentru asta un aparat de zbor greoi cum și un bombardier care abia a decolat are nevoie să-și ia puțin înălțime dacă nu vrea să cadă jos ca o piatră. Exact în timpul acestei manevre, cel care era în civilie brutar, și a cărui experiență la Ploiești se vroia dovedită, trase. Avionul avu o abia perceptibilă clătînire în curba sa, și aparent el se îndreptă stăpîn pe sine spre pămînt, dar deodată țîni din el un firicel de fum, care rapid se îngroșă în urmă. Pe cer se văzu o parașută: Pilotul sărise.

Da, e o ispravă să doborîi trei bombardiere neînsoțite la mică distanță de terenul de aterizare. Dar pe urmă? Ce-o să facă inamicul? Care or fi forțele lui? Telefonul se auzi țîrlînd la postul de comandă al bateriei.

Desene de EUGEN POPA

— Roșule, e în drum spre dumneata un pluton de infanterie cu muniție, se auzi în receptor vocea colonelului. Raportează situația... Bravo, zise el apoi după ce ofițerul raportă. Veți fi probabil atacați imediat de aviație. Sînteți bine camuflați?

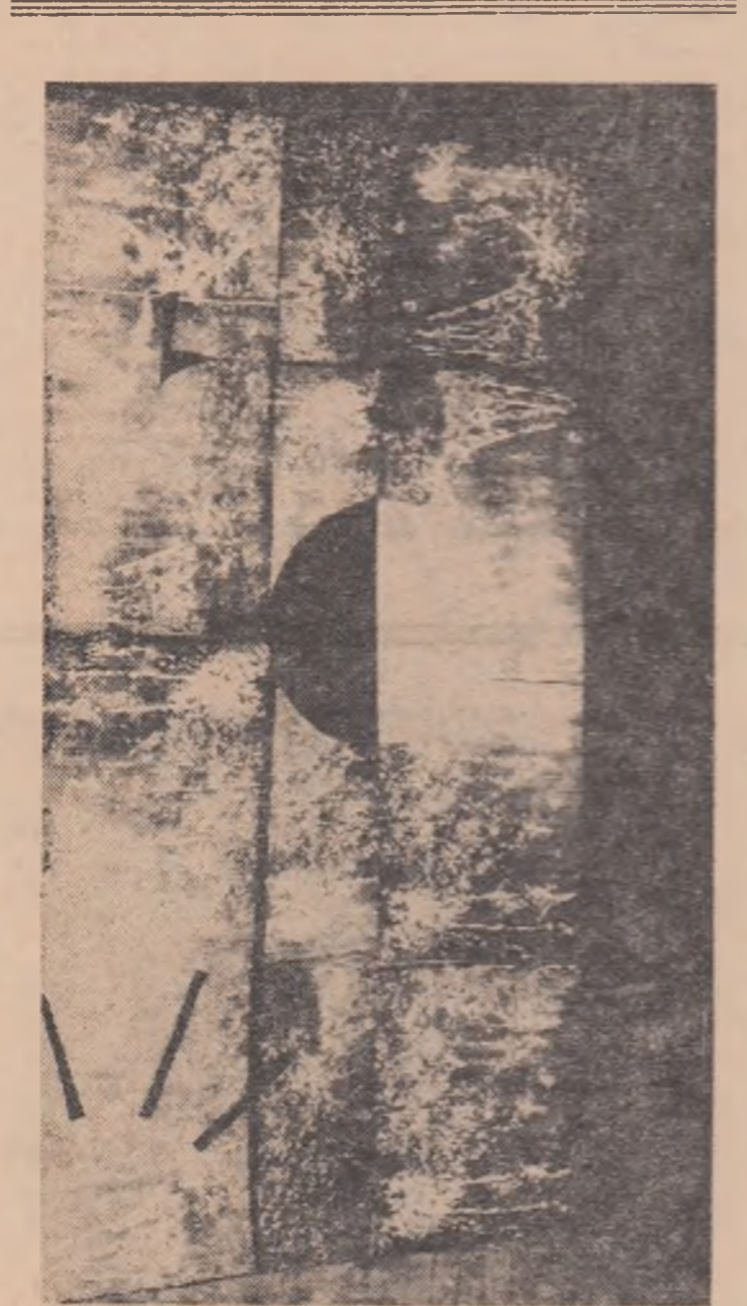
— Da, domnule colonel.

— Nu trageți în avioanele de vînațoare care or să vă mitralieze, poate nu vă descoperă și aveți șansa să doborîți pe urmă iar bombardierele care se vor ridica.

— Am înțeles, domnule colonel.

Nu mai presupunem colonelului nu se adevăra. Bateria era prea aproape de aeroport pentru ca nemții să nu încerce lichidarea ei sigură printr-un atac de infanterie, în locul unuia mai nesigur cu avioanele. Ideea aceasta i se păru însă logică ofițerului abia după ce văzu prin binoclu la marginea dinspre est a aeroportului, sîrînd în porumburile vecine și la distanță de șapte opt secunde unul de altul pistolari nemți în uniforme lor cenușii.

Începu să-i numere: unul, doi, trei, patru... Cîți soldați buni de luptă poate să aibă un aeroport militar, nepregătit pentru situația de surpriză care se crease? Un pluton de pază? Putea avea mai mult? Puteau fi scoși tehnicieni și piloți să lupte cu arma în mînă? Le puteau însă veni întîriri mai repede decît să-i vie lui, sublocotenentului. Războiul a fost totdeauna un joc al deplasării

undeva dinspre satul din spate și se pierdea ocolînd toate aceste dimburi: un simulacru de vale a unui riu, în care însă riu nu exista și poate că nici nu existase. Încearcă să găsești bateria pe un astfel de teren expus, care totuși o camufla bine. În schimb tunarii puteau vedea orice mișcare printre brazdele porumbului care spre norocul lor nu erau perpendiculare pe raza privirii lor ci verticale și ușor ondulate.

Artileriștii aveau puști, un avantaj și în același timp un dezavantaj, fiindcă la distanță mică nu mai puteau face față pistoalelor mitralieră în schimb îi puteau lua pe atacați în primire de la distanță mare, lucru la care aceștia n-aveau cum să riposteze. Ceea ce și făcuseră îndată ce îi zăriră: începură să tragă în ei cu foc liber.

— Băieți, zise caporalul Ana, ochiți bine și fără frică, nu trageți fără rost, că dacă îi lăsăm să se apropie, o să fie mai greu.

El nu spuse că or să fie nimicîți, asta nu, dar că de, o să fie mai greu. Cu grijă mare poți doborî cînd pe unul, cînd pe altul și le micșorezi numărul. După aceea se pot și apropia, dacă asta le face aită plăcere...

Se întinșeră pe burtă și începură să plîndească. Nu erau prea dese focurile, nici atacanții nu păreau foarte numeroși — sau cel puțin nu se vedeau — și unii tunari arătau veseli. La urma urmei, parcă spunea ei, ce e o viață ca să te biții tot timpul de frică să n-o pierzi? Chestia mai supărătoare e că dacă aceștia distrug bateria, se duc pe urmă cu avioanele și cine știe ce fac cu ele, înecă țara în sine.

Ocheau cu grijă. Un foc de aici, unul de dincoace. Ofițerul se uita din cînd în cînd cu binocul să vadă efectul. Era bun. Din șapte opt zece focuri, doi trei pistolari nu se mai sculau. Ce băieți bine instruiți, și ce liniștiți erau, cum nu le tremurau cituși de puțin degetele pe trăgaci. Deodată izbucniră din apropiere patru cinci pistoale mitralieră, intrînd în foc succesiv și pîrlînd fără întrerupere, făcînd să zboare gloanțele pe deasupra bateriei ca un val de muște bîzătoare. Nu lovîră pe nimeni, dar sub protecția lor atacanții îndepărtați începură să facă salturi lungi trăgînd și ei din mers și făcînd un zgomet de luptă care paraliză pentru citeva clipe întreaga baterie: aceste piruituri creeau impresia că poziția artileriștilor e asaltată din toate părțile de un inamic numeros și că sfîrșitul lor se apropia.

Atacanții nu se mai ridicară de la pămînt și focul încetă. Ce minune! Dacă ar ști fiecare să nu lase să treacă pe lîngă el clipa victoriei, dacă și-ar da seama de apropierea ei! Dar poate că pistolarii, deși văzuseră că erau aproape de ea, nu putuseră totuși să-și mai continue salturile lor lungi? Oricum. E drept că erau foarte aproape, la mai puțin de patruzeci de metri, împraștiați în evantai și asta nu era puțin. Tunarii avură timp să înțeleagă: era ultimul asalt și de aceea se opriseră. Și o voce a culva, a ofițerului sau poate a unui simplu artilerist scoase un țîpăt, exprimînd acest înțeles plin de primejdie:

— Pregătiți grenadele.

Tot atunci se auzi un țîpăt și dinspre atacatori și numai decît siluetele lor cenușii făcără bruște salturi aruncînd ceva și căzînd apoi imediat pe burtă. Urmăriră explozii din plin peste poziția bateriei, și prin fumul lor ofițerul văzu cum atacatorii alergau în direcții frînte și fulgerătoare apropiîndu-se și mai mult de poziția sa. Vru să dea ordin de contraatac cu grenade, dar îl izbi în ochi un val de pămînt și pietriș care îl orbi ait de rău încît zadarnic începu apă să dea din pleoape că vederea nu i se limpezise. În același timp zgometul exploziilor și pîrlîtul automatelor parcă se îndepărta și deodată se făcu liniște...

Dar nu chiar atunci, ci o jumătate de oră mai tîrziu. Sergentul Ionescu se ridică vesel din adăpost, scutură din cap asemeni unui om care a luat apă în urechi și clătînîndu-se începu să calce alandala, ca un om beat, de colo pînă de colo:

— Care mai trăiești, mă?

Nu-i răspunde nimeni. Bateria părea nimicîți și el, sergentul Ionescu, singurul supraviețuitor. Dar el știa că nu e așa, fiindcă văzuse și strigase, printre exploziile care îi copleșeau, acele comenzi care câștigă o luptă. Nimeni nu-l spusese, dar simțise că ofițerul a fost lovit și că

tăcînd

Stăteam rezemat de lada uriașă plină cu gunoi și priveam piața. Erau oameni puțini fiindcă nu se inserase, bărbații se plimbau cu minile în buzunare, iar femeile numărau banii ținuți în batiste și făceau socotele pe degete. Printre ei pășea un bărbat mic, foarte slab, tirind un sac plin, și sacul, prin frecarea lui cu pământul reproducă foșnetul frunzelor într-un lan de pomb. Observasem că este indecis, privea cu același interes toate dușenile, făcea cițiva pași spre cite una dar se retrăgea automat c-o grabă pe care nu mi-o puteam explica.

Dintre negustori atrăgea imediat atenția lipoveanul Parahodov. Pești în agonie se zbăteau încă pe tarabă, pe cîntar și în buzunarele lui enorme de la halatul murdar, în lăzile umede, pe cimentul din fața dușenile. Incepu să strige la cumpărători și la pești, pe unii ambionându-i, pe ceilalți admonestîndu-i, lăuda marfa cîntînd tărăgănat, foarte frumos. Într-un caz cu apă țîncă citeva știuci incredibil de mari și cițiva salăi vii și-i scotea pe rînd, îi așeza pe masă, pe ciment să se zbată și să sară, apoi, cînd credea de cuvîntă, le dădea drumul în cazanul cu apă, scotîndu-i pe ceilalți care între timp își reveniseră oarecum. Parahodov ridea, mustața intrase jumătate în gura larg deschisă, bătea din palme și cînta lăudînd marfa, chemînd cumpărătorii să vină repede, repede. Ceva mai încolo, dar pe partea cealaltă a pieții, un bărbat gras, a cărui burță atîrna mult peste pantaloni, striga, striga, dar din cauza grăsimii se înăbușea, fiind obligat să se oprească uneori la mijlocul unui cuvînt, totuși striga: claponii poțîm, claponii, claponi grași n-au fost puși la cuptor niciodată, prin urmare, poțîm claponii. Erau vreo douăzeci în cușcă, iar femeile făceau cu ochiul bărbaților care se plimbau indiferenți cu minile în buzunare. Cițiva negustori vindeau fructe, se concuiau la prețuri, schimbau etichetele din sfert în sfert de oră. Apoi s-au luat la bătaie cu mere, pere, nuci, prune, zarzavagii aruncau cu castraveți, roșii, cartofi, sfeclă, și-au făcut cucuie, au spart geamuri, pepenii verzi zburau peste capetele cumpărătorilor, dar femeile priveau claponii și bărbații se plimbau cu minile în buzunare. În timpul acesta doi țigani au furat o rață, iar armeanul cu acadetele striga țîncînd arătătoarele în urechi: acadă, acadă. Mai tirziu se făcu liniște și Parahodov incepu să cînte, însă pești muriseră, doar unul singur se zbătea în cazan. În colțul din stînga al pieții, cum priveam, măcelarul Vlășceanu se apucă să sacrifice cițiva minzați rotofi, și în patru, cinci minute pielea fu aruncată într-un hîrdău, iar carnea agățată de cuiele bătute în pereți. Tăia oasele cu toporișca, încind la fiecare lovitură, fiindcă oricît de obișnuit ar fi fost, nu avea putere, era slab și înalt iar la mîni avea în total patru degete. Lucra și scotea limba lîngîndu-i buzele într-o mișcare circulară, continuă, întreruptă numai cînd scuipa printre dinți, țîncînd. După ce își spălă minile într-o găleată, se apucă să dea carnea prin mașină, o prepară și făcu citeva sute de mici, după aceea incepu să-i prăjească. Mirosul aromat se răspîndi lute, bărbații scoaseră minile din buzunare în timp ce femeile renunțară să mai admire claponii. Nu se hotărîră totuși, însă omulețul cu sacul se postă în fața lui Vlășceanu și ceru o sută de mici. Îi mincă repede și ceru încă o sută, bău un pahar cu apă și comandă din nou o sută, în fine mincă toți minzații pe care Vlășceanu îi tăiasă. Cumpărătorii se adunară grămadă, holbau ochii în neștre și înghițeau salivă hipnotizată, de cite ori înghițeau omulețul carnea nemestecată. La sfîrșit dezleagă sacul pe care îl țîncu cu o mîină și scoase sava cerută de măcelar, hîrtii immaculate, dîndu-le fără să spună o vorbă și fără ca pe fața lui sau din gesturi să observe cineva exteriorizarea vreunui sentiment de bucurie ori de nemulțumire. Legătura sacului și plecă urmat de oameni, se plimba în sus și-n jos tirînd sacul ca și pină atunci, dar oamenii îl urmau consecvenți. Parahodov prăjea pește, mirosul era îmbietor, de aceea omulețul se opri în fața lipoveanului și ceru zece pești, apoi încă zece și cincisprezece și douăzeci pînă îi mincă pe toți. Alegea oasele cu o dexteritate uluitoare scuipîndu-le la stînga și la dreapta, așa că cei ce priveau lărgîră cercul în jurul lui. Plăți și repetă plimbarea în aceleași condiții, iar după citeva ture spuse vinzătorului gras să pregătească la capac jumătate din claponi, dar, bincintele, plecă numai cînd termină de mincat toate păsările din cușcă. Zvîncî mai la urmă două căruțe cu pepeni, plătînd și aici cîntînd. Curăț peștele ca pe un castraveț, după aceea îl dădea gata din citeva înghițituri. Soarele coborîse mult în timp ce piața se umpluse de lume, toți oamenii mergeau după omulețul prîvindu-l cu profundă admirație.

Negustorul cel gras dădu fuga acasă și aduse claponi. Parahodov veni cu citeva lăzi cu pește, iar Vlășceanu cu doi minzați frumoși. Nu trebuia pierdut chilipirul, însă omulețul plecase între timp tirînd sacul puțîn golit, iar oamenii se întoarseră în piață după ce l-au condus o bucată de drum. Erau cu toții triști și priveau nepăsători mărfurile expuse, îi priveau și pe negustorii deveniți deodată posomorîți. Soarele asfințise, numai mirosul ambiguu al pieții se ridica peste orașul nostru.

Dacă romanul, în literatura franceză în-deosebi, cunoaște o extraordinară dezvoltare și înflorire în prima jumătate a secolului al XIX-lea, în epoca romantică, trebuie precizat că cel mai de seamă produs al romanismului este romanul istoric. Unul dintre cei mai competenți exegeți ai romanului istoric francez, Louis Maigron, în fundamentalul său studiu „Le roman historique à l'époque romantique”, apărut la Paris în 1898, afirma: „La vérité est qu'entre la préparation du mouvement romantique et l'éclatant succès du roman historique il y a rapport nécessaire et liaison rigoureuse de phénomènes... L'histoire du roman historique et celle du romanisme se suivent pas à pas, se mêlent, se confondent, et pour tout dire d'un mot, ne forment qu'une seule et même histoire”. Romanismul a înlocuit antichitatea clasică cu istoria națională, a aflat în trecutul național admirabile surse de inspirație pentru opere destinate unui public extrem de larg. Romanul istoric răspundea în mod desăvîrșit noii sensibilități romantice, oferea un excelent izvor pentru imaginația aprinsă, involburată, specifică oamenilor acestei epoci, fiind grandios și patetic ca tragedia, burlesc și comic precum comedia, languos și sentimental ca elegia, patriotic ca oda și epopeea, îmbinînd subtilul cu banalul, frumosul cu uritlul, risul cu lacrimile, evlavia cu impietatea. Ceea ce aducea romanul istoric cu sine era una dintre cele mai importante cuceriri ale romanismului, și anume culoarea locală, atmosfera specific națională.

Romanul istoric românesc din secolul al XIX-lea este o expresie a realităților naționale specifice, a apărut în epoca de înălțare patriotică și de eferescență spirituală a revoluției de la 1848 și a Unirii Principatelor, reflectînd nobilele idealuri ale afirmării conștiinței naționale. Din punct de vedere literar, romanul istoric românesc din veacul trecut a fost însă condiționat tot de influența romanismului. Romanele istorice din literatura franceză, ca „Cinq-Mars” de Alfred de Vigny, „Chronique du règne de Charles IX” de P. Merimee, „Notre-Dame de Paris” de Hugo etc., ca și romanele lui Walter Scott, prin filieră franceză, au avut o largă circulație în țările românești, au avut o citire, traduse și luate ca modele de scriitorii noștri.

Romanul istoric românesc își face apariția în aceeași perioadă în care în țările românești ia naștere un puternic curent de interes pentru istoria națională, se inițiază și se fundamentează știința istoriei. Prin Mihail Kogălniceanu, N. Bălcescu și B. P. Hasdeu.

Ca o consecință directă a orientării din ce în ce mai ample și mai accentuate către studiul istoriei naționale, literatura română inaugurează una din coordonatele ei fundamentale, și anume inspirația istorică. În lirică se cîntă mai înțîri ruinele vechilor cetăți de scaun ale slăviților voievozi români, văzute ca mărturie ale unui trecut de glorie și pilde date prezentului. Demn de reamintit este faptul că, în această epocă, cele mai de seamă realizări ale navelor românești, prin care se și fundamentează această specie în literatura noastră, sînt tocmai navelule de inspirație istorică ale lui C. Negruzzi, Gh. Asachi, Al. Odobescu. În ceea ce privește teatrul, o mare amploare capătă drama istorică, în-deosebi prin „Răzvan și Vidra” a lui B. P. Hasdeu și „Despot Vodă” și „Iuliu V. Alecsandri.

Crizalizarea noțiunii de roman istoric, la mijlocul secolului al XIX-lea a fost destul de anevoioasă, nefiind scutită de confuzii și înțelegeri simpliste, care vor fi resimțite în producțiile de acest gen. Încă de la primele comentarii teoretice, în această direcție, putem sesiza ideea că într-un roman istoric nu trebuie să predomină adevărul faptelor, puțîn lesne să cedeze locul ficțiunii. În cercetarea romanului istoric românesc din secolul al XIX-lea, o dificultate de loc neglijabilă o ridică imprecizia noțiunii de roman, labilitatea termenilor de „navelă” și „roman”. Într-un „Vocabular franțezo-românesc”, alcătuit de P. Poenar, F. Aaron și S. Hill apărut în 1840, romanul era definit drept „orice istorie închipuită scrisă în proză”. Iar despre navelă se spunea că reprezintă un „romanț foarte scurt”. Datorită confuziei de termeni, multe scrieri de inspirație istorică sînt denumite de autorii lor cînd „navelă”, cînd „romane”. Adesea, nici criteriul cantitativ, al numărului de pagini, nu mai rămîne în vigoare.

Se pare că primul roman cu subiect luat din istoria românilor s-a datorat unui scriitor german, al cărui nume se ascunde sub inițialele F.W.L., cum ne informează M. Kogălniceanu în introducerea sa la însemnările de călătorie ale lui A. Demidoff, publicate în „Dacia literară” din 1840.

Prima mențiune de „roman istoric” pe o scriere originală, datorată unui scriitor român, o întîlnim în „Hotii și Hagii” de Alexandru Pelimon, apărută în 1853. Mențiunea este însă falsă, deoarece scrierea nu are nimic de-a face cu istoria, conțînd o simplă povestire de dragoste. Cea dintîi scriere din literatura română care, deși subtitulată „narațiune istorică”, are toate atribuțiile unui roman și poate fi considerată ca atare, este „Logofătul Baptiste Velei” de V. Alisandrescu, cel ce va semna ulterior V. A. Urechia, publicată în „România literară”, începînd cu nr. 13, din 9 aprilie 1855,

și sfîrșind în nr. 20, din 21 mai 1855, cuprînd 10 capitole. Noi încercări de roman istoric se fac în 1858. În acest an, Ioan Dumitrescu publică „Radu Buzescu” și Alexandru Pelimon „Bucur, istoria fundării Bucureștilor”. Un alt roman istoric, „Petru Rareș, principele Moldovei” de Atanasie M. Marienescu, apare în 1852.

Interesant de reținut este că, la foarte scurt timp după aceste încercări, irupe deodată, în 1864, cel dintîi mare și valoros roman istoric românesc din secolul al XIX-lea, viabil și astăzi, romanul „Ursita” de B. P. Hasdeu. După acest moment unic, romanul istoric din întreaga a doua jumătate a veacului trecut se menține, din punct de vedere artistic, la un nivel modest, cu mici și neînsemnate excepții. Concomitent cu „Ursita” lui B. P. Hasdeu, în 1864, N. D. Popescu incepe să tipărească lungă sa serie de producții epice, dintre care unele aspirau la titlul de romane istorice. În acest an publică „Radu al III-lea cel Frumos”, continuînd apoi cu „Junetea lui Mihai Bravul” (apărut în „Calendarul pentru toți” din 1872), „Maria Putoianca”, „Constantin Brîncoveanu” etc. Tot în 1864 apare un alt roman istoric al lui Alexandru Pelimon, „Catastrofa întîmplată boiarilor în muntele Găvanu — 1821”. În perioadele următoare, pînă la sfîrșitul secolului, se tipăresc romanele „Noptile Carpatine sau Istoria martirilor libertății” de

clădirile particulare, atmosfera specifică epocii, asigurînd romanului său una dintre însușirile fundamentale ale romanului istoric, și anume culoarea locală. Construcția romanului e încheagată, conflictul se desfășoară concis, trepidant, personajele sînt conturate cu precizie.

Cel care au încercat să abordeze romanul istoric, în secolul trecut, și-au extras subiectele din epoci diferite, unele extrem de îndepărtate. Cîru Oeconomu își propunea să evocă momente din istoria imperiului roman, din timpul domniei lui Tiberiu, în romanul „Fica lui Sejan”, iar în „Răzburarea lui Anastase” să descrie evenimente petrecute în Bizanț, în secolul al V-lea. O incursiune în vremea dacilor, pentru a demonstra, prin intermediul metemphozei, continuitatea poporului român pe aceste meleaguri, întreprinde Gr. H. Grădina în „Misterele românilor”. Celelalte romane istorice se axează pe istoria românilor, începînd chiar cu epoca de dinaintea întemeierii Moldovei, ca în „Fontana Zinelor” de G. Baronzi. Pe lîngă diversitatea epocilor și evenimentelor evocate, interesant de remarcat este și faptul că prozatorii ce se îndelețineau cu astfel de scrieri nu se concentrau numai asupra istoriei Moldovei și Munteniei, ci și asupra Transilvaniei. În mod firesc, figurile legendare ale unor voievozi și domnitori au atras atenția cu deosebire, Al. Pelimon scriînd despre

Ioachim C. Drăgescu (1867), „Misterele Românilor” de Gr. H. Grădina în „Bucegiul” de la nr. 1 la nr. 10, 1879, rămas neterminat), „Biciul lui Dumnezeu” de G. Baronzi (1884), „Horea” de I. Pop-Florantin (1881), „Avram Iancu” tot de I. Pop-Florantin (1881), „Aron Vodă cel Cumplit” de Th. M. Stoescu (1893), „Beiu-Vodă Domn” de Teodor Alexi (1893), „Fontana Zinelor” de G. Baronzi (1896), „Răzburarea lui Anastase” (1896) și „Fica lui Sejan” (1899), ambele de Cîru Oeconomu.

Cel ce ne reține atenția în primul rînd este, evident, romanul „Ursita” al lui B. P. Hasdeu, prin care tindea să creeze o biografie romanțată a vornicului Iancu Motoc, personaj odios din istoria țării noastre, zugrăvit în culori dure și de Costache Negruzzi în navela „Alexandru Lăpusneanu”. Paralel cu descrierea vieții lui Motoc, romanul zugrăvește cu multă minuție realitățile epoci de atunci, moartea lui Ștefan cel Mare, încrețirea neresușită a lui Petru Rareș de a prelua Jomnita, fuga acestuia peste graniți, apoi certurile pentru domnie, alegerea lui Bogdan ca domnitor etc. Scriitorul se bazează pe o amplă documentație istorică și, ca și Al. Odobescu, trece în subsolul paginilor toate izvoarele utilizate. B. P. Hasdeu reconstituie viața socială, instituțiile, descrie palatele și

„Matei Vodă de la Monastirea Sadova”, N. D. Popescu despre „Junetea lui Mihai Bravul” și despre „Maria Putoianca”, eroină „din cea mai glorioasă epocă a vieții lui Mihai Viteazul”, George Baronzi despre Vlad Tepeș în „Biciul lui Dumnezeu”, Th. M. Stoescu despre „Aron Vodă cel Cumplit” etc. Demne de relevat sînt, de asemenea, scrierile dedicate lui Horea, Cloșca și Crișan, „martirii libertății”, cum îi denumeste Ioachim Drăgescu în mențiunea titlulară a romanului său „Noptile Carpatine”, evocați și de I. Pop-Florantin în romanul „Horea”. Tot I. Pop-Florantin e și autorul romanului „Avram Iancu, regele Carpaților”. Întîmplări din timpul răscoalei lui Tudor Vladimirescu sînt descrise în „Catastrofa întîmplată boiarilor în muntele Găvanu — 1821” de Al. Pelimon.

Conflictelor principale pe care sînt brodate aceste romane se discută fie între domnitorul înțelept, cu dragoste de țară, și coaliția boierilor ce și apăra privilegiile, plănînd să-i uzurpe tronul, fie între domnitorul tiran și desfrînat, și boierii luminați, patrioți, înfruntarea dintre domnitorul ideal și boierii minți de ambii dezarte o întîlnim în „Radu al VII-lea de la Afumății”, „Iradu” de S. Andronic, „Petru Rareș” de At. Marienescu, „Radu al III-lea cel Frumos” de N. D. Popescu. Celălalt aspect al conflictului, la fel

de caracteristic istoriei noastre, dintre domnitorul tiran și boierii patrioți, îl dezbate V. A. Urechia în „Logofătul Baptiste Velei” și Th. M. Stoescu în „Aron Vodă cel Cumplit”. Unele romane pun accentul pe luptele voievozi purtate de români și de bravii lor voievozi împotriva cotorpitorilor și asupritorilor din afară, pentru apărarea pămîntului strămoșesc și a libertății naționale, în acest sens puțîn cita „Matei Vodă la monastirea Sadova” de Al. Pelimon, „Maria Putoianca” de N. D. Popescu, „Fontana Zinelor” de G. Baronzi. N-au fost ocolite nici unele conflicte consumate între diverse familii domnitoare, care au avut repercusiuni însemnate în istoria țării românești, prin deznodămîntul lor fie tragic, fie fericit. Așa este cazul romanelor „Biciul lui Dumnezeu” de G. Baronzi, axat pe ciocnirile interne dintre familiile Dăneștilor și Drăculeștilor, exponentul acestora în urmă fiind Vlad Tepeș, și „Bucur, istoria fundării Bucureștilor” de Al. Pelimon, ai cărui protagoniști sînt reprezentanții familiei lui Laiotă-Vodă, domnul Munteniei, și al familiei lui Bogdan-Vodă al Moldovei.

Încercarea, legitimă desigur, în cazul unor astfel de scrieri, de a stabili măsura în care este respectat adevărul istoric, duce la constatări prea puțîn sau de loc îmbucurătoare, fiind, în ultima analiză, sortită eșecului. Mai înțîi de observat că, într-o epocă în care abia se treze interesul pentru istoria națională și doar începeu adunarea și publicarea documentelor istorice, cei ce și încercau puterile în romanul istoric nu dispuneau de prea multe posibilități de informare. Dacă autorii de romane istorice nu acordau atenție exactității documentare, în schimb se străduiau să imprime scrierilor lor semnificații corespunzătoare epocii de renaștere națională. În evocarea trecutului, unii autori accentuau atât caracterul național cît și caracterul social al luptei poporului român în diferite epoci, cum a făcut Ioachim Drăgescu în „Noptile Carpatine”. Concepția afirmată pentru prima dată la noi de către M. Kogălniceanu și N. Bălcescu, potrivit căreia poporul, masele joacă un rol hotărîtor în desfășurarea istoriei, a avut ecou în unele romane istorice din veacul trecut, cum sînt „Logofătul Baptiste Velei” de V. A. Urechia și „Petru Rareș” de At. Marienescu.

În mai toate scrierile brodate pe date istorice, elementul erotic este covîrșitor, uneori pînă la absorbirea totală a acțiunii. În „Aron Vodă cel Cumplit” de Th. M. Stoescu nu se fac decît inițial referiri la starea generală a Moldovei, în rest descriindu-se, în scene lacrimogene, uneltirile domnitorului tiran spre a seduce pe Rozalia, fiica boierului patriot Brut. De asemenea, întreaga intrigă a romanului „Radu al III-lea cel Frumos” de N. D. Popescu se reduce la pastuina eroului titular pentru țîncă și frumoasa țărancă Maria. O intrigă dominant erotică au și romanele „Fontana Zinelor”, „Biciul lui Dumnezeu” de G. Baronzi, „Maria Putoianca” de N. D. Popescu.

Cultivînd cu predilecție intriga foiletonistică, apînănd exclusiv la recuzita romantică, autorii de romane istorice situează personajele la poluri opuse, le împart sentențios în buni și răi, victime și criminali, în ființe angelice și demone. Potrivit dualismului romantic inger-demon, aproape în fiecare roman întîlnim personaje enigmatice, cu dublă identitate. Un rol decisiv în evoluția întîmplărilor îl au travestiurile, schimbarea identității fizice fiind corelată cu rezolvări ale situațiilor complicate prin adevărate loviturile de teatru. Răpîrile, travestiurile, loviturile de teatru atrag după ele coincidențele bizare, aparițiile providențiale tocmai în momentele cele mai grave.

În unele scrieri se întîlesc însă și personaje cu tentă autohtonă, care sînt privite în funcție de epoca și societatea cărora aparțin, de tendințele și aspirațiile pe care le intrupează. De regulă, aceste personaje sînt simbolul celor mai de seamă voievozi din istoria românilor. Mihai Viteazul, evocat de N. D. Popescu în „Maria Putoianca”, se adresează astfel boierilor: „Destul am năzuit la străini ca să vă fac pe plac, acum năzuiesc numai la țara mea, la poporul meu și cu încredere că mă va auzi, că mă va asculta, îi zic: români, puțîn suntem, dar suntem bărbați înmoși și colocoște în piepturile noastre sfîntă iubire de țară”. De asemenea, Vasile Lupu zugrăvit de V. A. Urechia în „Logofătul Baptiste Velei”, apare ca un om înzestrat cu înalt spirit de jertă patriotică.

Apărut în epoca de redescoperire și afirmare a conștiinței naționale, începută la revoluția de la 1848, continuat în timpul Unirii și realizată în urma războiului de neațmărire din 1877, romanul istoric românesc s-a înscris pe aceeași orbită cu interesul tot mai accentuat pentru studiul istoriei poporului român, și-a propus să îndeplinească un scop patriotic-moralizator.

Romanele istorice din secolul al XIX-lea, deși nu au o realizare artistică superioară, au întretinut permanent atracția către acest gen nou de scrieri din literatura română, au pregătît terenul și atmosfera marilor construcții viitoare, de la începutul secolului al XX-lea, pe care avea să le ridice, primul, Mihail Sadoveanu.

Teodor VĂRGOLICI

G. IBRĂILEANU, VIAȚA ROMÂNEASCĂ ȘI IONEL TEODOREANU

(Urmare din pagina a 8-a)

tor reprezentant al trecutului generații cu care am venit în contact. Ai impresia că stai de vorbă cu un camarad mai experimentat, cu sufletul mereu tînar și elastic, gata să prîmească orice noutate”. Și mai departe: „El n-are canoane literare ca Mihail Dragomirescu. În materie de artă admite numai talentul (...) D. G. Ibrăileanu nu trăiește în vitrină cu d. M. Dragomirescu. Activitatea d. M. Dragomirescu o putem asemui cu gesturile hazlie pe care le produce acei arapi automați care fac reclamă în vitrinele magazinelor”. (Viața literară, anul I, nr. 31, 11 dec. 1926. De vorbă cu dl Ionel Teodoreanu, de I. Valerian).

Bineînțeles! aprecierea de ansamblu a cercului înseamnă se înscrie sub semnul aceluiași exaltării a spiritului de perfectă camaraderie literară, în afara căruia libertatea de gîndire și respectul reciproc pentru gesturile și concepțiile ficcării sînt suverane.

„În Viața românească nu există propriu-zis cerc literar...”

Este o cameră albă cu o masă lungă acoperită cu mușama și plină de scrumiere. Cei care se string acolo nu înjură pe nimeni, nu invidiază pe nimeni.”

La rîndul lor, aprecierile privind poziția propriei persoane nu sînt mai puțîn perspicace: „În această adunare de oameni ma-

turi, d-Ionel Teodoreanu, în bluză rusească, trîgînd dintr-o țigară groasă, are aerul unui elev de liceu tolerat în cancelaria profesorilor. D-sa reprezintă în redacția Vieții românești literatura imberbă, după cum d. M. Rălea înfățișează critica imberbă.”

Nu mai că la data cînd sînt formulate asemenea cochete autoaprecieri, deci la sfîrșitul anului 1926, Ionel Teodoreanu, la cei 29 de ani ai săi, este deja un nume cunoscut al generației postbelice de scriitori și, evident, este socotit pe drept unul dintre membrii marcant ai cercului Vieții românești. Ulita copilăriei (1923), și primele două volume din trilogia Medelenilor — Hotărul nestatornic, (1925) și Între vînturi (1926) —, mai ales acestea din urmă, devin brusc adevărate best-selleuri, aducînd creatorului lor un nivel de cele mai neobișnuite succese, atît de public cît și de librărie, din cite a cunoscut vreodată un scriitor român.

Ceea ce se cuvine totuși să subliniem este faptul că ambele scrieri, mai mult decît oricare dintre cele ce vor urma, se zămislise în ambianța spiritual-estetică a Vieții românești. Prozatorul însuși este conștient de aceasta și, firește, recunoștința sa se îndreaptă în primul rînd către G. Ibrăileanu, care cu excepționala sa intuiție, și-ar fi dat seama încă din perioada Jucăriiilor pentru Lily de reale aptitudinile ale lui Ionel Teodoreanu, pentru roman.

„Cînd acum cițiva ani, la „Însemnări literare”, — mărturisise prozatorul — am publicat „Jucăriiile pentru Lily” multă mi-au prezis o curîndă istovire. Singur d-Ibrăileanu a susținut că voi face roman, pentrucă metaforele mele erau o încercare de apropiere către realitatea pe care căutam s-o observ prin toți porii.”

G. Ibrăileanu nu numai că l-a încurajat neobișnuit de mult pe tînarul prozator, publicînd în Viața românească după povestirile din Ulita copilăriei, la loc de frunte aproape în întregime cele trei volume ale trilogiei La Medeleni, ci a fost, alături de Stefana Velisar, însuși martorul înîm în procesului de elaborare a romanului, citîndu-l în manuscris și dînd sugestii și sfaturi autorului. Încrederea desăvîrșită în gustul și în obiectivitatea venerabilului profesor și critic, pe acest plan, nu se va stîrbi nici după celebritatea intervenită odată cu apariția întregului triptic al Medelenilor. Ionel Teodoreanu va face aceeași figură de prieten mult mai tînar, care nu uită niciodată de autoritatea estetică a tovarășului său, de încrederea și de respectul ce i le datorează. La rîndul său, G. Ibrăileanu, bucurîndu-se ca de succesele unei adevărate fite, își va mărturisii cu emoție plăcerea ce-o resimte, cînd e vorba de prietenia sa cu tînarul și celebrul romancier, de încredințarea nu-l va părăsi nici de data aceasta:

„Acum (în 1930, n.n.) vă mai cîtește manuscrisele?”

— Da, da și mă onorează cu această încredere. În avîntul său imagistic, face citeodată fraze sau comparații pe care eu i le subliniez cu roșu. Asta înseamnă că mi s-a părut că trebuie schimbat ceva și-mi pare bine că e de acord. Scrie însă așa de mîrunt încît niste ochi puțîn enervați cu scrisul lui anevoie l-ar înțelege. Și mai ales eu, om bătrîn, îi descifrez caiețele cu lupa. Nu cred totuși că scrie așa de minuscul într-ada, ca să lămurească puțîn mîine în imposibilitatea de a le citi în (Universul literar, XLVI, nr. 26, 22 iunie 1930 intervîu citat). Cum se vede, dincolo de tenta ușor amuzantă a mărturisirii din urmă, spiritul critic al lui G. Ibrăileanu nu se dezmente de data aceasta; observațiile sale sînt o continuare firească a celor cuprinse în articolul despre La Medeleni, publicat încă în 1926 în Viața Românească.

¹⁾ Scriitori către G. Ibrăileanu. Ed. îngrijită de M. Bordeianu, Gr. Botez, I. Lăzărescu, Dan Mănușă și Al. Teodorescu, cu o prefață de A. Dimă și N. I. Popa, E. p. 1., 1966, p. 147.

²⁾ Ibidem, pag. 361.

³⁾ Viața literară, anul I, nr. 31, 11 dec. 1926, De vorbă cu dl. Ionel Teodoreanu, de I. Valerian.

⁴⁾ Ibidem.

⁵⁾ Ibidem.

MIHAELA BRATU

seara cornilor

Auzisem despre Corni și un sat de munte, undeva pe versantul sudic al Semenicului, cu oameni care viră cuțitul în om tot atât de ușor pe cât îl viră într-o piine sau într-un măr parmen aurii. Oieri și crescători de vite, țapinari la pădure, mineri la Rudăria sau cioplitori de piatră, mă speriea fama lor de băutori cumpliti și cu judecată iute și aprinsă. Doctorul din Corni plecase și urma să-i iau locul în cea mai sălbatică și izolată circumscripție medicală din județ. La Direcția sanitară mi s-a spus, ca și cum și-ar fi luat definitiv rămas bun de la mine, lăsa, că nu-i dracul așa de "negru". Mi-am urcat într-o mașină IMS puținul meu calabalic; aragazul, butelia, televizorul, aparatul de radio, trei valize, bicicleta, apoi două baloturi cu cărți și cea mai proaspătă și romantică avuție a mea, o trusă cu undeie și lansete. Mi se spusese între altele că la Corni este o adevărată împărăție a păstrăvilor, a loștritei și lipanului. Cu inima în dinți am plecat la Corni. Era într-o simăbătă. Aș fi putut amina plecarea pentru a doua zi, sau chiar pentru luni, dar m-am gândit că aveam tocmai bine o duminică, o zi liniștită să-mi aranjez locuința și să cunosc satul. De la Direcția sanitară se dăduse telefon la primărie și un glas neobișnuit de gros și de răgușit, al omului de servicii, răspunsese că totul este în ordine. Am ajuns la Corni pe la orele două sau trei după amiază. Plouase. Nera curgea tulbure, vinud în albia ei de piatră și era frig. Albia o vedeam la cițiva pași în jurul mașinii din cauza ceței. Ceața asta curgea și ea ca un fluviu aerian, desglind uneori, dar numai pentru câteva minute, înalți pereți de piatră, viroage adânci și margini întunecate do brădet. Soferul nu înceta să-mi căineze soarta, spunându-mi că n-am avut neamuri la Ierusalim de vreme ce fusesem aruncată într-un astfel de ținut uitat de lume și fără îndoaială blestemat de Dumnezeu. Aici e circumscripție de bărbat, nu de femeie, zicea mereu soferul, suind șoseaua dărăpănată, plină cu șleauri de noroi, cu serpentine amețitoare și cu ceața care dezvelea numai ici și colo câte-un colț întunecat și sălbatic. În sfârșit a dat maica lui Dumnezeu și-am intrat în Corni. La cele dintii case (zidite numai din piatră și lemn), soferul a oprit mașina ca să întrebe o bătrână:

— Mătușo, unde-i dispensarul?
Bătrîna a întrebat: ha? Apoi a arătat cu mîna înainte.

— E departe? a întrebat-o soferul.
— Ba, nu-i departe, a zis bătrîna.

Ne-am continuat drumul. Satul părea puști și grozav de lung, alcătuit parca dintr-o singură uliță. Era o vale îngustă și pădurea cobora pînă aproape deasupra caselor. După tre-un sfert de ceas soferul iar a oprit mașina ca să întrebe unde-i dispensarul. Un bărbat cu o căciulă neagră pe cap și cu o panglică albă în jurul căciului (am aflat pe urmă că asta la Corni e semn de doliu), a arătat cu brațul înainte, spunind că nu-i departe. Și iar am mers. Uneori casele se răreau și aveam impresia că ieșisem din sat, dar ele iar se îndesau, ogradă lingă ogradă, poartă lingă poartă, cu acoperișurile de draniță veche, cu hornurile torcînd mari vioare de fum. Apoi ne-a urmărit un cline ciobănesc lătrînd cu un bot mare și roșu, un cline fioros care s-a repezit de cîteva ori și-a mușcat cu colții din cauciucul mașinii și într-adevăr a început să-mi fie o teamă cumplită de satul acela care stătea cotropit în ceața ca o așezare scufundată într-o mare de-o fluiditate coplesitoare. În sfârșit am ajuns la dispensar. Clădirea era chiar pe parca unde stăteau și priveam eu. O casă cu cinci ferestre la stradă, o casă nouă, zidită numai de un an sau doi, cu un dreptunghi de tablă fixat pe fatadă și pe care scria: „DISPENSAR UMAN ȘI CASA DE NAȘTERI”. Am coborît. Am încercat să deschid ușa. Era înțepenită, sau închisă. N-am putut s-o deschid. Așteptam să coboare soferul și să-mi ajute el. A coborît, a urcat cele trei trepte de ciment, i-am făcut loc, a pus umărul, dar tot degeaba. Abia în clipa aceea am observat că în partea cealaltă a străzii stăteau vre-o șase bărbaiți. Unul se deslipse de grup și veni spre noi. Era îmbrăcat în pantaloni de șiac negru, în cămașă albă și peste cămașă avea un coșocel fără minci. În cap purta căciulă neagră. Avea și el o panglică albă la căciulă. Și un băț de corn în mînă. Un băț cu o măciucie cit un pumn de copil. M-a întrebat cu un aer liniștit, dar bănuitor:

— Dumneavoastră, sinteți doctorii?
— Eu sint, am răspuns.

— Dumneaei este, a ținut să adeverească soferul.

Atunci bărbatul acela nerăs, cu o barbă scurtă și zburliță, s-a întors cu fața spre grupul lăsat în partea cealaltă a străzii și ridicînd brațul a strigat:

— Hai deți mă, nu mai stareți acolo, că-i doamna doctor!

— A venit și ceilalți, ză pași mari, călîcînd cu sărituri agere și derutate peste șleaurile de noroi și băitoace. Cel dintii care s-a prezentat cu expresia surprinză-

toare pentru mine (imi dați voie să mă recomand) era chiar primarul comunei. Cel cu bățul de corn și cu fața nerăsă mi-a spus că e vizitiul dispensarului. În mai puțin de zece minute, înșfăcînd fiecare cite-un obiect din calabalicului meu, eram gata instalată în noua locuință. Aveam o locuință nesperată: bucătărie, cămară, baie, dormitor. În soba de teracotă ardea focul. Îl făcuse moașa casei de nașteri care mă așteptase în clădirea curată ca un pahar. Mirosea a rășină. Făcările trozneau în sobă ca niște păști uscate de fasole, sau ca niște alune sparte între măsele și am înțeles că înăuntru ardeau cucuruzi de brad. Soferul mi-a atras discret atenția să-mi arunc privirea spre masa din bucătărie. Erau acolo un blid de lemn plin cu mălai galben, un taler cu un maldăr de ouă, un caș și o sticlă, probabil plină cu țuică. Ce-s cu locurile alea acolo? am întrebat-o pe moașa din ochi.

— Las-că-i bine, a răspuns primarul, om care părea de cel mult patruzeci și cinci de ani, dar care avea șazeci impli-niți.

Am înțeles pe urmă că expresia „las-că-i bine” era favorită nu numai primarului, ci tuturor în sat și că exprima cral una din cele două sau trei certitudini fundamentale privind viața și soarta omenirii întregi, dar în primul rînd a omenirii din Corni.

— Aveți om? m-a întrebat primarul.

N-am înțeles întrebarea și l-am privit cu uimire.

Moașa a intervenit:

— Vă întreabă dacă aveți soț.

— Aa? N-am.

— Las-că-i bine.

Am adăugat imediat:

— Am avut, dar am divorțat.

— Las-că-i bine.

Apoi cu un aer umilit și îngrijorat, primarul mi-a spus:

— În cinci ani am avut patru doctori.

— Las-că-i bine, a intervenit unul din grup cu automatismul acela verbal cu care începusem să mă obișnuiesc și la auzul acelei expresii s-au uitat la mine, ca și cum ar fi dorit să afle imediat dacă am de gînd să plec și eu repede din sat. Abia venisem și, oricum, nu aveam unde să plec. Așa că am răspuns cu o voce moale:

— Cred că am să îmbătrînesc aici.

— Las-că-i bine, a zis iar primarul și a scos imediat din laibărul său de postav țărînesc o sticlă, spunîndu-mi ca unui bărbat:

— Să închinăm atunci.

A trebuit să beau, mai bine zis să mă prefac că beau din băutura aceea atât de tare, încît îmi fuiau urechile. Soferul n-a băut. Trebuia să se întoarcă la reședința de județ. Primarul i-a făgăduit o sticlă ca s-o bea acasă. În liniște, fără teamă c-o să-l pună mișchia să sufle în bescică. Apoi ne-am așezat la masă. Moașa a pregătit în grabă o cină frugaia: jumări de ouă cu caș topit și mămăliguță cu smîntînă.

— Bea-re-ți vă rog frumos și închină-ți cu noi, zicea primarul întinzîndu-mi un pahar mereu plin, cu țuica aceea care făcea mărgele la marginea paharului.

Erau grozave și țuica și gramatica primarului și încapățînarea lui de a mă vedea bind bărbătește și mi-am simțit de la o vreme obrazii arzînd ca o flacără carbă, nevăzută. Eram într-o încăpere cu ferestrele spre stradă. Ferestrele n-aveau

perdele, dar perdelele, proaspăt spălate de moașa, erau întinse pe canapeaua acoperită cu o cuvertură de gutapercă și eu căutam mereu ochii moașei, ca să-i mulțumesc pentru modul cum mă așteptase. Nu prea avusesem timp pentru asta, deoarece primarul, vizitiul și ceilalți cameni îmi povesteau despre sat, spunîndu-mi că oamenii sint sănătoși la Corni și că ei așa s-au învățat din băbăluț, se necăjesc mai mult cînd le moare o vită, decît o ființă din casă. Apoi, pe neașteptate, a izbucnit undeva în uliță, o muzică de trîmbițe și fluiere, o melodie sălbatică și virilă, punctată de loviturile unei tobe. Am întrebat din ochi ce se întimplaseși primarul spuse zîmbînd ca un nemerit taman bine în „seara cornilor”.

— Ce-i asta „seara cornilor”? am întrebat eu și în loc de răspuns primarul s-a ridicat, pofîndu-mă să ieșim cu toții afară. L-am urmat, oprindu-ne pe treptele dispensarului. Acum muzica se auzea tot mai tare și din susul uliței am văzut venind spre noi un buluc de tineri cu fețele acoperite de măști groțesti. În fruntea lor mergeau muzicanții, doi cu trîmbițe, unul cu taragotul, unul cu toba și doi cu fluiere de lemn. În spatele lor tinerii mascați țopăiau într-un dans cu mișcări largi, derutante și foarte repezi. Ajungînd în fața noastră, întregul alai se opri și începură „strigările”. Primarul mă prevenise cu cîteva clipe mai înainte că aveau să urmeze „strigările” și că s-ar putea să mă strige și pe mine, deși eram nouă în sat. Primul strigat fu primarul, înțelegînd prin asta că el se bucura de o mare autoritate în sat:

— Dăm acest felinar primarului nostru, ca să-i aducem aminte că n-a terminat electricizarea satului!

Cel care strigase astfel, se rupse din grupul cornilor și urcînd treptele unde stăteau ca niște spectatori, îi închină primarului un felinar spart și hirbuit. Primarul îl primi, făcînd mare haz și spunînd, cu brațul ridicat, că a înțeles critica.

Moașei îi făcură în dar o păpușă de cîrpă și bătrîna o primi rîzînd stios și plină de mîndrie. Vizitiului dispensarului îi dădură o sticlă spartă și am înțeles că vizitiul avea patima băuturii. Rîdea însă fără supărare și se freca pe stomac cu sticla, într-un gest elocvent. Eu n-am primit nimic-un dar. Probabil că tinerii mascați nu știau că venisem și eu cu cunoștea încă. Primarul era foarte stînjinit din pricina asta și, după ce am reîntrat în grup, îmi spuse să nu-mi fac inimă rea din atîta lucru. Apoi soferul, care mă adusesse, se ridică și spuse că trebuie neapărat să plece. Se ridicară cu toții, lăsîndu-mă în dispensar numai cu moașa. Era tirziu și în toate încăperile dispensarului ardeau luminile. Abia acum aveam liniște, să le cercetez fără grabă, să privesc paturile casei de nașteri, dulapul cu medicamente și cu ustensile, cabinetul de consultații și sala de așteptare. Departe, în capătul celălalt al satului, continua să cînte muzica, iar loviturile de tobă păreau să fie un ecou care urca dintr-o vechime adîncă. Am dormit tirziu, cu un gînd orgolios în suflet. Nu știu de ce, dar simțeam că în lumea aceea în care abia intrasem cel dintii lucru de care aveam nevoie era o certitudine, o foarte omenească și simplă certitudine. Mi se părea chiar că am găsit-o.

OVIDIU
HOTINCEANU

În ochii păsărilor

Tot ce spun eu scilpește
În ochii păsărilor mai adevărat
Iată măsura tuturor lucrurilor
Iată cerul meu — bărbat

Code o frunză pe suflet
Legănată, aromioare, ușoară
Eu duc semnele tale pe umăr
Și pe obraz o sîfală

Tot ce spun eu foșnește
În simburii tari care nasc poama
Care nasc numele meu, al tău
Alexandru, Ioana,

În limpedea lucrare

Cum mă vezi dintr-o simțire
De dîncolo de moarte
Mîna mea printră cuvînte
De greșală se desparte

Cum mă vezi dintr-o lumină
O mireasmă-mi bate-n nară
O ninsoare-mi ningte trupul
Dinăuntru, dinafară

Cum mă vezi dintr-o simțire
Eu în limpedea lucrare
A zidirii-ți toi icoană
Țară de iluminare

Vine-un timp, vine-o clipită

Iarăși graiul cel cu care
Să te cînt imi dau silință
Uriaș Cînta Română
Străluce cu biruință

Vine-un timp, imens, albastru
Cu sămînte să rodească
Din simțirea ce ne fuse
Veșnic matcă românească

Vine-un timp, vine-o clipită
De nuntiri și de sorginte
Fiii tăi cînd curg ferice
De din coapsa de pînie.

Lumină să bea

Mumă, cite-ți voi trimite
Numai paseri logodite
Mumă cite-ți voi aduce
Numai trași de cruce

Peste muntele cel mare
Voi tăia cărare
Între ger și între jar
Voi pune hotar

Voi pune copil de domn
Să-ți cînte din cor
De din dulce mîna ta
Lumină să bea

Mumă, cite sint pe lume
Toate să se împreune

Izvoarele din care

Bună dimineața!
Îndoaiala vorbeii a rămas în urmă
Drum-ul tota noastră urlă norocos
Un alcool în goul zării
Răsucește cerurile furios
Sintem pe pămîntul unde
Domnul cel mai mare
A umblat să-și caute
Tatăl mort, trecutul
Oh, cum se repetă sefa
Noi adulmecăm izvoarele din care
Ca și văzul
Izvorăște lumea, începutul.

Cu o nuntire

Zivă pură pe înaltul
Gîndului ce te cuvîntă
Dintr-un zbor va crește altul
Lemn va naște floare sfîntă

Peste închinarea vie
Mă va arosi vîratec
Dară eu dintr-o vecie
Trupul am să-și las ostăte

Zivă tînră cum numai
La-nceputuri de zidire
Poate fi, Incepe lumea
Totdeauna cu-o nuntire.

Tot lucru nespun

Trei doamne ne coboram
Eu din alior cîntam
Frata-meu cînta frumos
De cădeau frunzele jos
Și din sol și și din os
Numai el Ovidie
Cînta dintr-o vipie
Numai el tăiat prin vînt
Cînta din pămînt
Ne duceam lingă o apă
Unde stele să-ncape
Pe un sin de fată
Unde-i fără de putere
Subsoara de miere
Unde la genunchiul lui
Paște miala domnului
Ne duceam lingă un munte
Sărutat pe frunte
Să primim în jos
Tot lucru frumos
Să primim în sus
Tot lucru nespun
Și să nu mai știm pleca
Decît într-o stea.

Să îndrăznesc

Cum păsările se întorc
Oarbe, iavite-n aripă
Îrăgînd spre casă cerul sfîșiat
Cum se întoarce-o fiară
Luată de ape-n munji
Doar cu mirasul, la vîrsta cînd se bot
Urmașii în sămintă
Cum vin să moară turme
În miazănoaptea vîrșite
Cu cea mai aspră, grea cuvîntă
Eu mă întorc în ceasul
De lumină în dulce carnea ta
Primește-mă Sint muritor
Și apă vin să beau
Să îndrăznesc încă o dată trecerea.

Ilustrație de DAN ERCEANU

PARACELSIUS: Și acest pseudopem dramatic și alcătuit din cuvinte bombastice care îndoiesc geamurile. Exemplu: „Ies stelele, Păse, întînderea siderală ca renii. Căprioare de lumină navighează prin tufșuri de cer acvatic. Vîntul și glasul de orgă al mării”. Trimite-mi schițele, poate acolo vei fi renunțat la „pelerina mea e o poemă de căldură”.

GEORGE STOICU: Public acți părți din cele două încercări trimise mie la judecată: „O.Z.I. pe Lună” și „O, ce mai colibași” (uzinele).

„Aș fi dorit nespun contactul cu vreun creier de pe aceste farfurii amintite și O.Z.N.-uri, chiar cu plăcerea de a li fi servit ca probă de viață în cercetările lor. Declarațiile celor ce le-au văzut m-au emoționat, m-au împins imagini în tovarășia luminilor. Paralel Luna — amantă divină a gîndului poetic migrator — primea la granița zîmbetului ei rece tot mai insistente vizite de curtoazie (...). Dacă cineva n-au ajuns să-l nască pe Isus, prea adevărat, să știi. Nu-i un reproș, am scuturat și eu un fel de clopoțel de mătase, cum ai spune dumneata. Vreau să publicăm „Fata cu violete” și „Ploaia”, și-mi voi permite să le unesc. Voi așeza între ele un rînd de puncte și le voi lăsa să curgă sub un titlu comun. Le lasă, cred, o undă de tristețe moale. Nu știu precis cînd vei intra în paginile revistei. Lista celor care așteaptă e cam lungă. Important e că vei intra.

Mă acuzi în scrisoare că uneori sint puțin violent. Se întimplă. Dar trebuia să înțelegi că nu sint de vină numai eu.

LUCREȚIU IANCU-LESCU: „Ziaristul” — o însemnare nostalgică. Trimete-mi altceva. Și dacă te vei supăra, pune ca motto cuvintele evanghelistului: „Povățuitori orbi care strecurăți înțar și înghițiți cămila”. Veți fi răzbnunat și eu voi zîmbi.

GEORGE CERNIGURA: Secția noastră de proză zice că să mai trimiți. Secția se compune din Nicolae Velea, Sânziana Pop, Gică Luteș și FANUȘ NEAGU.

F. N.

DUMITRU
RADU LUCA

umbrela

Deslușea în ochii lui o neliniște ca o închisoare în care vroia s-o închidă, ca să nu mai poată să se apropie de el.

— De ce te temi?

— De moarte, de moartea iubirii, de moartea iubirii noastre.

— Dar te iubesc și te voi iubi pînă la sfîrșitul pămîntului!

— Da, și eu. Dar am avut un vis straniu.

Se făcea că am urcat împreună pe blocul-torn să admirăm de sus înserarea coborînd peste orae. Luminieții mi prindeau viață în timp ce soarele murea în cet în crepuscul. Era o feerie! beție! Parcă totuși soarele, de dragul oamenilor acolora mici și atât de departe de noi, nu plecase, și descoperînd că există și alte culori în afara galbenului de spic, întirzia pe străzi și-n ochiurile de ferestre, cu intenții chiar de a rămîne și peste ncape și a face astfel în ciudă lunei.

Deodată am vrut să zbor peste întînderea aceea multicoloră ce mă atrăgea irezistibil, mă fascina ca un nesperat eden. Ți-am întins mîna, tu n-ai vrut. Atunci m-am aruncat singur...

— Nu trebuie să credem în vise.

Știa că adevăratul dans frenetic, ploaia

nu-l dansa pe caldarim, nici pe ciorapii ei, ci în trupul lui. Știa asta și-o simțea.

— Nu. Da! mi-e teamă de visul acesta.

Acolo în vis, n-am reușit să-mi dau seama dacă ț-a fost frică sau a fost altceva. În fond muream împreună și făcea să murim ca și putem astfel zbura o dată, o singură și unică dată peste orae, peste edenul acela care de fapt era existența noastră. Era un zbor ca o eliberare de pămînt, ca o sfidare...

Într-o clipă o ploaie neașteptată cu picuri mari și vînt. Ploaia parcă se destrămă ceva. Ea vru să se adăpostească, dar i se agățară de haine degetele vorbelor lui:

— Unde fugi? Unde fugi? Nu vezi ce frumos plouă?!... Se întoarse și se adăpostii la pieptul lui. El o ocrotia cum putea, dar totuși ploaia fi stropoa parcă intenționat ciorapii noi și asta o irita peste măsură. El înălță capul spre cer și cum doar atunci l-ar fi descoperit. Picurii mari fi curgeau prin ochi, prin gură, prin trup. Se bucura ca un copil. ca un dulce foc ce te mistuie încet.

...Cînd ploaia ca un cîntec de lebdă se

opri, ea își dădu seama că ține în mîini o umbrelă prin ale cărei găuri nenumărate fi zimbea strîmb un soare mult prea șters.

mielul

Piciorul de lemn al lui Tache-Șontic înfrunzi așa, deodată ca o privire aruncată peste umăr. Nimeni nu știe cum, nici chiar el. Cert e faptul că sculîndu-se în dimineața aceea de primăvară dezlăntu-ită, ochii i se rostogoliră speriați parcă, pe frunzele de-un verde atît de ireal și intens în colțul acela de mansonardă suie. Apoi o luă nebul pe străzi, bucurîndu-se ca de-un picior adevărat, cînd apăru mielul ca din pămînt. Era crud, slab și-n picioarele lui subțiri, nesigure, tremurau șerpii foamei. Un behăit sfîșietor ca un vaiet de naștere îl prinse în spirală pe Tache și-l înlemoni. Mielul începu să mîninge frunzele, iar Tache-Șontic plîngea și ridea, ridea și plîngea.

Cezar BALTAG

evo cãri

G. Ibrãileanu, Viața Românească și Ionel Teodoreanu

I

Descoperirea cea dintâi a lui Ionel Teodoreanu în mediul literar ieșean aparține lui Demostene Botez. Pe acesta din urmă, prozatorul îl cunoaște încă din anii de liceu. „Mai mare decât noi (adică decât Mihai Ralea, D. I. Suchianu, care-i fuseseră colegi, cu un an mai mare și el decât el, n.n.), își va aminti autorul **Ultimei copilării**, Demostene Botez, cu marea elegiacă și chică byroniană, cu pumn formidabil la oină, trimetrea versuri delicate pasionate, cu săgeți împodobite, făcând conturul liric al primelor iubiri” (vol. **Iarbă**, articole și nuvele, ed. Alcalay, f.a.).

Fiind unul din animatorii **Insemnărilor literare** — de sub conducerea directă a lui M. Sadoveanu și G. Topirceanu — și deja colaborator al lui G. Ibrãileanu, Demostene Botez prezintă pe mai tînãrul sãu prieten marelui critic. Imprejurarea va rămâne adineci întipărită în amintirea lui Ionel Teodoreanu.

„Cu douăzeci de ani în urmă, va scrie el în **Întoarcerea în timp**, prietenul Demostene Botez m-a invitat la el acasă, unde **Insemnãrile literare** își improvizară o redacție intimă.

— Vrea să te cunoască domnul Ibrãileanu — Știe că există? am întrebat oarecum sarcastic.

Momentul propriu-zis al pãtrunderii în redacția **Insemnãrilor literare** este învăluit în aureola idealizantă a amintirii.

„Poate o amiază de primăvară, poate una de toamnă. Nu mai tîm minte. Dar tot una era. Cãci aurea soarelui ca teul înflorit deasupra lașului copilãriei mele — dragul —, mai mult cald decât fierbinte, dînd vieții parfum de fãguri dãruții de fete” etc.

Iar G. Ibrãileanu nu i se pare deloc inaccesibil tînãrului aspirant la gloria literarã și, de aceea, climatul propice unei comunicãri deschise se creează de îndatã. Ionel Teodoreanu nu ezitã deci să prezinte criticului primele sale manuscrise și — mai mult — să i le citească pe loc:

„Vorba sã-i legat degrabã, sprintenã, curgãtoare. Cãci arta defensorului Ibrãileanu era de a face pe fiecare nou venit sã se simtã la el acasă.

M-am simțit de îndatã în așa măsurã printre binevoitorii ai mei (s. aut.), încit la invitația lui zîmbitoare de a ceti, am și scos manuscrisul din buzunar, dînd glas, fãrã emoție, **Jucãrilor pentru Lily**.”

Impresia este fãrã îndoialã, mai mult decît favorabilã, pentru cã **Jucãrile** sînt acceptate spre a fi publicate. Iar noul debutant exultã de emoție și bucurie.

Imprejurãrile întîlnirii cu G. Ibrãileanu vor fi transfigurate epic în vol. III al **Medelenilor**, unde Ionel Teodoreanu fixează locul respectivului eveniment în atit de originalã casã a criticului, la un timp de noapte tîrzie și de primãvarã romanticã, rolul de cãlãuz îndepîntat de Demostene Botez fiind atribuit personajului Mircea Balmus.

Încintat de transpunerea epicii a romanțelului, G. Ibrãileanu își va aminti și el cu deosebitã plãcere de episodul cunoștinței cu Ionel Teodoreanu, care încã de atunci i-a cucerit deplina simpatie:

„Cum ați cunoscut sau mai precis, cum v-a cunoscut domnul Ionel Teodoreanu?”

A descrie împrejurarea în volumul al treilea din **Medeleni**. A venit acum vreo șapte-opt ani un prieten însoțit de un tînãr sportiv și simpatice, cu niște bucle încrionate. M-a uimit de la prima discuție cu inteligență și cu imaginația lui nãstrușnicã. Posezã, domnule, o culturã vastã, francezã mai ales, și cînd vorbea fãcea numai comparații și imagini. La început mã amuza, pe mine care, ca și domnul Mihail Dragomirescu, nu am nici în scris nãci în vorbire, un stil pe strãlucit. Apoi mi-a citit niște bucãți care mi-au atras în mod deosebit atenția. Mi-am dat seama imediat cã am în fața un viitor scriitor de mare talent și iatã cã nu m-am înșelat”. (Univ. lit. și art., XLVI, nr. 26, 22 iunie 1930, interviu cu G. Ibrãileanu de N. Crevedia).

La rîndul sãu, cu peste mai mult de patru decenii și jumãtate, Demostene Botez își va aminti și el de memorabila întîlnire (**Viața românească**, nr. 3, 1960).

La vîrstã de numai 23 de ani, el își asumã grave și dificile rãspunderi pe cel puțin trei direcții ale existenței: familia, cariera juridicã și creația literarã.

De-acum, pentru toate trei, temeliele sînt deja puse, urmînd ca în decursul anilor sã se procedeze la construirea edificior, cu prețul unei tenacități și, mai ales, a unei pasiuni nicidecã desmișcãtã. Ceea ce nu va fi deloc incompatibil cu sinuosul și imprezvizibilul joc al hazardului, aducãtor de satisfacții, de bucurii, dar și de îndoieli, de amãrciuni, de stãri deprimate, de in succese etc. Dimpotrivã.

II

Printre membrii fondatori ai complexei și prestigioasei **Asociații literare și științifice „Viața românească”**, creatã odatã cu reparația revistei, se aflã și tînãrul Ionel Teodoreanu, care datoreazã aceastã deosebitã cinste numai adincii simpatii a lui G. Ibrãileanu. Încrederi acestuia în talentul sãu literar. Criticul pare a fi dus o adevãratã luptã spre a-i convinge pe unii dintre tovarășii sãi din conducerea acțiunii, de vreme ce unul dintre ei, D. D. Pãtrãșcanu, la un moment dat, pur și simplu, se opune la ideea ca cei doi frați

Teodoreanu sã fie primiți în asociație. „Pe Teodoreanu — îi scrie D. D. Pãtrãșcanu lui G. Ibrãileanu — cred cã nu-i bine sã-i punem; sînt prea tineri, prea neformați. Nu pot stã alãturi cu Brãtescu, cu Sadoveanu, cu tine; apoi cu Philippide cu Rosetti, cu Antipa, apoi cu Duiliu, cu Mehedinți, cu Simionescu etc. Cred cã te va strica. Altfel, vor tînde sã facã parte; vor munci, vor nãzui etc. Asta e pãrerea mea, dar nu tîm mult la ea. Dacă tu (s. aut.) crezi cã e bine, pune-i”. Cedînd, pînã la urmã, insistențelor lui G. Ibrãileanu, D. D. Pãtrãșcanu gãsește totuși cã respectiva concesie trebuie contracaratã printr-o prudențã de alt ordin:

„Prospectul (cred) cã trebuie fãcut astfel: O parte (cei mai iluștri și mai bãtrîni) de așezat desemnați printre text. Fiindcã n-au sã încapã toți, cred cã va trebui de pus o paginã unul lingã altul — dii minore — Îscãlțiturile sã se puie în jurul murei, cu explicațiile necesare: „Al. Philippide, profesor universitar membru al Academiei române”. Trebuie de scos în relief aceste două lucruri: Profesor universitar și membru al Academiei române, dar acestea trebuie scuse în jurul numelui, nu în text. Aici (în text) trebuie puși simplu: G. Ibrãileanu, D. D. Pãtrãșcanu, Al. A. Philippide etc. Ordinea trebuie sã fie bãtrînețea, dar și celebritatea: sã începem cu Duiliu, Philippide, Brãtescu, Rosetti etc. La urmã Mircea Rãdulescu (acesta ne-a înjurat și pe mine și pe Stere), Philippide — junior — Caragiale (Luca I. Caragiale n.n.), și la urmã urmei Ionel Teodoreanu”.

Nu mai cã G. Ibrãileanu nu s-a prea conformat sugestiilor acestora, procedînd dupã criteriul mai puțin comercial. „Prospectul — își va aminti M. Sevastos — cuprindea și fotografiile colaboratorilor, așezate cu mãritã diplomație de Ibrãileanu, care — menajat toate susceptibilitãțile. Fotografia lui și-a pus-o la urmã. Iar în lista membrilor **Asociației literare și științifice „Viața românească”**, creatã cu prilejul reparației revistei, a trecut la coadã pe G. Topirceanu, Spiridon Popescu și M. Sadoveanu, arãtînd astfel cã nu criteriul valorilor a stabilit ordinea numelor”.

Sigur, tenacitatea lui G. Ibrãileanu de a sustine pe Ionel Teodoreanu, vãzînd în el un membru al grupurii cu drepturi egale fatã de ceilalți, se sprijinea nu atit pe valoarea intrinsecã acordatã **Jucãrilor pentru Lily** — singurele lucrãri publicate de tînãrul prozator pînã la acea datã — cit pe speranțele mari pe care și le pune în viitorul artistic al protejatului sãu. Speranțele criticului nu sînt înșelate și încã din primul an al noii ei apariții, **Viața românească** începe sã aibã în Ionel Teodoreanu pe unul dintre colaboratorii ei tot mai activi și mai de valoare.

III

La prima vedere, datã fiind orientarea sa, în multe privințe pãseșã, este oarecum de neînțeles faptul cã Ionel Teodoreanu se integreazã cu atitã siguranță și atit de firesc în spiritualitatea esteticã a grupului de la **Viața românească**. În al cãrã program ideologic-estetic, poziția sa revistei fãcã de contemporaneitate joacã un rol deloc neglijabil, dimpotrivã. Oricum, numai farmecul personal al tînãrului prozator care, cum se știe, i-au atras atit de mult pe unii dintre veteranii cercului ei, în primul rînd, pe G. Ibrãileanu, nu poate fi unicul argument. S-ar pãrea, deci, cã militanțismul ideologic-estetic de aici, decurgînd din doctrina poporanistã, ar fi trebuit sã taie orice punți de legãturã cu sensibilitãți artistice de tipul celeia a lui Ionel Teodoreanu și nu numai a celeia, fiindcã trebuie sã ne gîndim și la Al. A. Philippide, la Otilia Cazimir, la De-

mostene Botez, la Alexandru O. Teodoreanu și la alți colaboratori statornici, iviți în cîmpul literaturii dupã cel dintîi rãzboi mondial. Toți aceștia, atîși putînd de tendințele inovatoare ale unor curente literar-artistice moderne — simbolismul, impresionismul, imagismul, expresionismul — se distanțãzã aproape programatic de ideologia literarã a poporanismului privitã în starea ei purã de dezideratã social-moralã al „dãtorilor uitate” din opera unui I. I. Mironescu, Spiridon Popescu, Jean Bart și pe anumite laturi, a unui M. Sadoveanu sau de poezia criticist-realistã a unui G. Topirceanu, de pildã.

Cum au demonstrat însã o serie de cercetãri mai recente, fenomenul literar generat de mișcarea de la **Viața românească** este mult mai complex și sînt de reținut, din acest sens, cel puțin cîteva fapte. Ne gîndim la relativa delimitare dintre ideologia social-politicã a curentului și cea literarã, la coexistența în sfera manifestãrilor literare a tendințelor, în general minore, potrivit cãreia, uneori, scriitorii ca cei citați mai sus sînt dispuși sã aplice, la modul teizist, percepțele poporaniste, cu orientãri de altã naturã, în care realismul imaginii artistice, înțeles în sens foarte larg, izvorãște din cu totul alte surse decît cele strict ideologice, dupã cum ne mai gîndim la receptivitatea deschisã a operii scriitorilor de cu totul alte orientãri decît cele ale grupurii și, în sfîrșit, la restructurãrile extrem de pronunțate ce au loc în sinul ei, în perioada celei de a doua serii a **Vieții românești**, pe principiile ei direcții de dezvoltare. Sub cel din urmã aspect, sã menționãm decizia resurrecției a esteticului, care emancipat — poate complet — de sub tutela militanțismului social-politic, își subordoneazã întreg sistemul de apreciere valoricã a opereii de artã și sub imboldul unei mereu ascuțite sensibilitãți, la mișcarea de idei literare din contextul european. G. Ibrãileanu, cum se știe, pînã în ultimii ani ai vieții sale a manifestat interes pentru literatura europeanã modernã, iar cel dintîi continuator al sãu, M. Ralea, a realizat o adevãratã infuzie de curent primeritor, atit în direcția criticii teoretice, cit și în ceea ce privește aplicațiile ei în planul analizei. Na este, de aceea, întîmplãtor cã croniclele, articolele și eseurile lor, dedicate opereii scriitorilor grupurii în **Jurnal** revistei, inclusiv lui Ionel Teodoreanu, rãmînã texte cu o valoare clasicã, grație punctelor de vedere fertile pe care le oferã interpretãrilor critice ce le armezã. Romãnãbilitã rãmîne tocmai aceastã continuã emancipare — în sensul echilibrat și sincronizãri cu spiritul epocii — a spiritului critic și revistei.

Instaurarea acestui spirit estetic echilibrat și ferm, dublat de un filon umanist de aceeași facturã, eliberat și ei de prejudecãți extremiste, adicã traversat de sentimentul național dar și deschis la valorile reale ale universalitãții, dau, toate acestea, foarte pe scurt și simplificat spus, dincolo de perpetuarea unor direcții politico-ideologice mai vechi, croazã terenul propice promovãrii noilor talente naționale dupã rãzboi.

În ce-l privește pe Ionel Teodoreanu, adevãrurile sa la spiritualitatea **Vieții românești**, pãșã pe linia de doctrinã — scriitorul n-a avut nicidecã aptitudini deosebite de acest ordin — se manifestã, în egalã măsurã, atit prin implicarea unor valori estetic-morale în opera sa cit și printr-o pasionatã afecțiune pentru grupare în general și pentru unii dintre membrii sãi în special. Sub primul aspect, „medelenismul”, în unele dintre importanțele sale laturi, e un concept-metãforã ce-si revendicã resursele și de la spiritualitate etic-socialã a **Vieții românești**.

Prin unele din operele sale, — **La Medeleni**, — în primul rînd —, în afara oricãror premeditãri demonstrative, desigur, Ionel Teodoreanu rãspunde unor deziderate fundamentale conținute de concepția esteticã a lui G. Ibrãileanu, mai ales cînd e vorba de condiția romanului, privit în raporturile lui dialectice cu realitatea obiectivã.

Sub cel de al doilea aspect, existã un adevãrat dosar documentar al relațiilor dintre scriitor și cercul literar ieșean, dosar din care, bineînțeles, noi nu vom spicuici aici decît doar cîteva date, cunoașterea întregului fiind lãsatã pe seama cititorului amator de texte memorialiste, precum **Masa umbrelor** și **Întoarcerea în timp**, de Ionel Teodoreanu, **Amintiri de la Viața românească** de M. Sevastos, **Prietenii mei scriitori** de Otilia Cazimir, la care se mai adaugã diverse articole ocazionale semnate de Demostene Botez, Mihai Ralea și alții. Dintr-un unghi de vedere mai general, poate cã cea mai de seamã cauzã a adincii atracții pe care gruparea **Vieții românești** o exercitã asupra lui Ionel Teodoreanu rezidã în convingerea acestuia cã, prin întregã ei orientare, revista ieșeanã se dovedește a fi o demnã continuatoare a glorioaselor tradiții ale culturii, artei și gîndirii social-politice moldovene.

Îașul este nucleul ce concentreazã — dupã opinia scriitorului — tot ce este mai revelator în spiritualitatea creatoare a Moldovei. De aceea, în comparație cu alte centre urbane românești, el ar deține o poziție cu totul privilegiatã. „Aceastã reputație a Iașului afirmã Ionel Teodoreanu — înseamnã o activitate culturalã mai proeminentã, mai personalã și mai stãruitoare decît a celorlalte orașe românești”.

Privit însã în contemporaneitatea sa cultural-artisticã, pentru prozator, pe acest plan, Iașul își manifestã prezența în primul rînd prin personalitatea lui G. Ibrãileanu. Acum, într-o stare de spirit generalã caracterizatã prin velleitorism și bravorism provincial, „un adevãrat bovarism colectiv”, potrivit cãreia „orice ieșean crede cã descinde oleacã din Ștefan cel Mare, oleacã din Eminescu și încã oleacã din „Junimea” (**Masa umbrelor**), deci acum, într-un oraș bãtrîn și încãrit de vanitate — care vede în București Calea Victoriei și „Cãpsa”, cum vede țãta de la perdele rãscuitã a geamului tot ce-i urit și aparent în viața vecinilor, neglijînd restul — existau douã mari ferestre luminate, pe o strãdã dosnicã, într-o clãdire ruinatã” (**La Medeleni**, vol. III).

Evident, cele douã ferestre luminate aparțin casei lui G. Ibrãileanu, spre care, într-un amestec de sacerdotãl sfiatã și de elan juvenil, se îndreaptã, noaptea, tîrziu, pașii lui Dan Deleanu, alias Ionel Teodoreanu. „Acolo, ca acele buhne coboitoare, stãpînd palatele pustii cu mãreția lor de urme funerare, — fãbuieazã tînãrul romancier — nopți de rîndul veghea un om sur, Tineretea lui crescuse pe ruinele „Junimii”. Mai rãsunã încã ecoul pașilor lui Eminescu pe ulițele Iașului atunci cînd tînãrul socialist, abia ieșit de pe bãnțele școlii, privea luna lui Eminescu cu inția dragoste în ochii melancolizãți amar de Schopenhauer”.

Într-un caiet de notații zilnice, din care va reproduce unele fragmente în **Masa umbrelor**, Ionel Teodoreanu definește astfel poziția lui G. Ibrãileanu în contextul mișcãrii literare din jurul **Vieții românești**:

„Cred cã domnul Ibrãileanu, chiar dacã nu e cauza istoricã a **Vieții românești**, e condiția ei psihologicã. Fãrã de el, armonia coralã dispãre.

Domnul Ibrãileanu are talentul de a conduce.

Iar alãturi de el, colaboratorii au talentul de a asculta”.

Asadar, într-o fireascã înțelegere a faptelor, pentru Ionel Teodoreanu cerul **Vieții românești** și animatorul sãu compun un indestructibil tot, capabil sã-i ofere solide puncte de sprijin în tradiție și, totodatã, sã-i canalizeze idealurile estetice pe direcții cu totul adecvate predispozițiilor sale intime. În spiritualitatea **Vieții românești**, tînãrul prozator — lucru rar — aflã exact ceea ce natura sa umanã și creatoare cautã. Tocmai de aceea, adevãrurile sa afectivã este deplinã, în afara oricãror rezerve, cînd este vorba de structura generalã a grupurii, pentru ca atunci cînd se raporteazã la individualitãți (G. Ibrãileanu, D. Botez, Al. A. Philippide) ea sã se converteascã în vibrantã efuziune sentimentalã, într-un sentiment al marii prietenii, pentru care, realmente, Ionel Teodoreanu are o excepționalã vocație. Creatorul trilogiei **La Medeleni** propune și pe aceastã laturã imaginea unui artist de o comunicãbilitate neghedatã cu confrãții sãi, cu mulți dintre ei întretinînd raporturi de deschisã și constantã prietenie.

IV

Dar, așã cum rezultã din paginile de memorialisticã deghețatã cuprinse în volumul al treilea **La Medeleni**, procesul de integrare a scriitorului în spiritualitatea **Vieții românești** nu ocolește totuși necesitatea unor aprecieri oarecum retrospective, aplicate ideologiei social-politice și literare a grupurii. Bineînțeles, Ionel Teodoreanu este interesat de stralucimãntul manifestãrilor practice ale fenomenului poporanist și înțelegerea sa vizeazã nu atit zonele programului teoretic cit pe celea cu valoare aplicativã. Interpretarea, poate liberã, a preceptelor implicate în ideologia literarã preconizatã de G. Ibrãileanu apasã pe resursele a ceea ce s-ar putea numi o esteticã guvernãtã de bunul simț. Așa încit, întreaga chestiune este redusã la un comentariu degajãt, strãbãtut de note polemice și de calificative ce nu pot fi decît acceptate, dat fiind adevãrul lor firesc:

„Entuziasmul care-i solidarizase (pe Ibrãileanu și colaboratorii sãi n.n.) era o idee deosebitã ideea poporanistã. Programul revistei „literare și social” nu de „literaturã socialã”, cum de la început fusese botozatã de adversari, era simplu ca un precept al celebrului deschizãtor de uși deschise: La Palisse. Redactorul cerea scriitorilor, artiștilor în genere, sã aibã fãrã de fenomenul țãrãnesc o atitudine artisticã, adicã imparțiatã. Sã nu fãcã compozi de țãrãni cum fãcea Al. Alexandri, dar nici sã nu disprețuiescã pur și simplu starea primarã a acestei clase inculte, brutale, instinctive, fãcînd-o insuportabilã nasului esteticizant. S-o facã sã trãiascã așa cum e, în adevãrul social care a creat-o. Departe de-a cere scriitorilor literaturã țãrãnescã, le semnala dificultãțile unei literaturi avînd ca subiect țãrãrul și viața lui, din pricina, perspectivei de cugetare obiectivã, pe care mai ales acest subiect o cerea creatorului”.

Cit despre ideea cã dupã rãzboi programul revistei ar apare și mai inoperant, intrucit obiectivele sale sociale ar fi fost de acum atinse, și de data aceasta, Ionel Teodoreanu opereazã distincții care îl justificã într-un totul adunãrea: „S-ar fi zis cã nimeni nu observa — în general subtilitãțile sînt rareori citite — cã pe coperta revistei figura mențiunea: „Literaturã și socialã”, și cã, în cuprinsul sãu, se discutau alte probleme sociale, tot atit de grave și tot atit de miop privite pînã atunci, ca și problema țãrãnescã de odinioarã și cã, pe deasupra, revista — literarã exact în proporția în care era socialã — fãpãrea literatura cea mai publicabilã a epocii de dupã rãzboi”.

În această ordine de idei, — reținînd, evident, exagerãrile cu privire la presupusa rezolvare a chestiunii țãrãnești dupã încheierea rãzboiului — pasiunea de a descalifica pe detractorii lui G. Ibrãileanu se traduce în caracterizãri dintre cele mai revelatorii:

„Asadar, redactorul **Vieții contemporane** (alias **Viața românească**, n.n.) era socotit indeobște, în domeniul literar, ca un echivalent al aceluia ireductibil român care afurisea Parisul, pretinzînd cã acolo a murit de foame fiindcã nici un restaurant n-a vrut sã-i serveascã mãmãligã, sarmale cu varzã și ciorbã de potroace.

Între timp, îndurãtul celor douã ferestre luminate, în vibrația amiezii spectrale, volumele lui Marcel Proust aveau în țãra româneascã întãlul lector demn de epopeea insomniei lor, în strãnile perspective ale timpului discompus”.

Spirit independent, fãrã atracții deosebite față de o școalã literarã sau alta — cu atit mai puțin față de programele politice —, Ionel Teodoreanu este captivat, cu o adevãratã forțã magneticã, de personalitatea lui G. Ibrãileanu și de cercul **Vieții românești**, tocmai fiindcã aici nu simte nici un fel de constrîngere; dimpotrivã are sentimentul celei mai depline libertãți creatoare, pe care cei din jur i-o stimuleazã deschis și cu generozitate. De aceea, nu surprinde pe nimeni cã, prin comparație cu Mihail Dragomirescu, criticul de la **Viața românească** are un net cîștig de cauzã în aprecierile tînãrului scriitor. Și aceasta încã din 1926:

„Pentru mine — declarã Ionel Teodoreanu — (G. Ibrãileanu n.n.) este cel mai fermecã-

Nicolae CIOBANU

(Continuare în pag. a 6-a)

CHAGALL

LUCEAFĂRUL

Revistã editatã de
UNIUNEA SCRITORILOR
din REPUBLICA SOCIALISTĂ
ROMANIA

Redactor șef: Ștefan Bãnuțescu
Redactori șefi adjuncți:
Cezar Baltag, Fãnuș Neagu,
Gheorghe Tãmozei
Secretar general de redacție:
Constantin Toiu

REDAȚIA:

București Bd. Ana Ipãtescu 15
Telefon: 11.51.54; 12.16.10

ADMINISTRAȚIA:

Șoseaua Kiseleff 10, tel. 18.33.09

ABONAMENTELE:

3 luni — 13 lei; 6 luni — 26 lei; 1 an — 52 lei

Tiparul executat la

COMBINATUL POLIGRAFIC „CASA ȘCINTEII”

Prezentarea graficã: Mircea Popescu

Paginator: Nicolae Ion.